

657

-E 110

A

BUDAPESTI ÁGOSTAI HITV. EVANG. MAGYAR-NÉMET GYÜLEKEZET

NÉP-ÉS POLGÁRI ISKOLÁJÁNAK

ÉVI-ÉRTESÍTŐJE

AZ

1887—88. TANÉVRŐL.

IX. ÉVFOLYAM.

BUDAPEST.

NYOM. MÜLLER K. (ezelőtt MÜNSTER K.) KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.

1888.

REV 85

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

ORSZÁGOS PEDAGÓGIAI
KÖNYVTÁR ÉS MŰZEUM

A

BUDAPESTI ÁGOSTAI HITV. EVANG. MAGYAR-NÉMET GYÜLEKEZET

NÉP-ÉS POLGÁRI ISKOLÁJÁNAK

ÉVI-ÉRTESÍTŐJE

AZ

1887/8. TANÉVRŐL.

IX. ÉVFOLYAM.

BUDAPEST,

NYOM. MÜLLER K., ezelőtt MÜNSTER K. KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.

1888.

REV 98

REV 2010

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

-E 110

MTA KÖNYVTÁRÁból
átengedett mű

Család és iskola.

Okulva a multon s használva a jelent:
Nevelj a jövőnek!

Társadalmi intézményeink hosszú láncolatában a család és iskola kiválóan fontos helyet foglalnak el. Amaz a törzs, ez annak hajtása, mely csak akkor lehet életképes és termékeny, ha az anyatörzsszel a legszorosabban összeforrt.

Nagy és szent a feladat, melynek megoldása mindkettőjükre vár, s a mi czélszerűen csakis összhangzó értelem mellett s vállvetett működés árán sikerülhet.

Nem pusztán természeti szükség alkotta a családot; maga az Úr volt az, a ki e legbensőbb és legnemesebb szövetséget ember és ember közt szerzette és felavatta, midőn ekkép szólt: „Gyümölcsözzetek és sokasodjatok és töltsétek be a földet és hajtsátok azt birodalmatok alá!“ — De midőn az ember, követve ez isteni parancsot, mely őt az Alkotó munkájának osztályosává teszi, a jövő társadalom számára újabb sarjadékokról gondoskodik: magasztos feladatának csak egyik, és pedig csupán kisebbik részét oldja meg. Nem elég, hogy a gyermeknek csak életet adjon; gondoskodnia kell annak fenntartásáról s testi és lelki neveléséről is. Mert minden más élő lény — pusztán a természet gondozására utalva is — azzá lesz, sőt csakis így lehet azzá, a mivé a vele született tehetségeknél fogva lennie kell; csupán az ember az, a ki e részben külső gyámolításra szorul, mely ha tőle megvonatnék — jóllehet az összes földi teremtmények közt ő hozza magával a legkiválóbb tehetségek csiráit — ezeket, önmagára hagyatva, soha ki nem fejthetné; s még ha életben maradna is, a helyett, hogy — a mivé eredetileg szánva van — a teremtés koronájává és urává lehetne: az utolsó erdei vadnál is tökéletlenebb és szánandóbb lénynyé törpülne el.

A gyermekek neveléséről és oktatásáról való gondoskodás tehát a szülők legelső és legszentebb kötelessége!

De vajjon alkalmas-e minden szülő arra, hogy e nagyfontos-

ságu és a gyermek egész jövőjére kiható hivatást méltóképen be-
tölthesse?

Fájdalommal kell bevallanunk, hogy a tapasztalás igen sok
esetben az ellenkezőről tesz szomorú bizonytságot! Ennek oka egy-
részt a könnyelmű házasságkötésekben rejlik, melyeknél őszinte
benső vonzalom s kölcsönös becsülés helyett igen gyakran pusztá
és mulékony szenvedély vagy anyagi érdek játsza a főszerepet, —
másrészt abban, hogy a házastársak, egybekelésük alkalmával, nin-
csenek azon tulajdonok és ismeretek birtokában, a melyek valakit
a gyermeknevelés nehéz és nagy felelősséggel járó munkájának tel-
jesítésére képesítenek. s — a mi még rosszabb — ilyenek elsajátí-
tására később sem törekednek, hanem beérik azzal, a mit
nekik e részben a hagyomány, a hiányos tapaszta-
lat s a szívnek nem mindig helyes irányu ösztöne
nyújt.

Távol van tőlünk a szándék, hogy e tekintetben a mulasztás
vádját kizárólag magukra a szülőkre kívánjuk hárítani. A társa-
dalom irányzására és vezetésére hivatott tényezők közül is nem
egyét illet meg e miatt a méltó kárhooztatás. Avagy kérdjük: van-e
kellőleg gondoskodva arról, hogy az iskolából kilépő érett ifjúság
a kenyérkeresetre képesítő szaktanulmányok halmazán kívül a test
ápolására s a gyermekek nevelésére és oktatására vonatkozó leg-
szükségesebb ismereteket — csak oly mértékben is, a melyben ez
a házi nevelésnél mulhatatlanul megkivántatatik — magával vi-
hesse az életbe? Elegendő-e az, hogy ily ismeretekkel csak ama
kevesek láttassanak el, a kik jövőben mint nyilvánosan működő
tanítók és tanítónők a nevelés-oktatással szakszerűleg kívánnak
foglalkozni csak azért, hogy ez nekik az életfenntartást biztosítsa?
Avagy nem köztudomásu dolog-e, hogy a nevelés munkájának leg-
súlyosabb terhe nemcsak a bölcsőtől az iskolakötelezettségig, de
az alatt és még azután is sokáig a családra nehezedik, — s ha a
szülők erre kellő utasítást soha sem nyertek, vajjon képzelhető-e,
hogy annak helyesen meg is tudjanak felelni? S nem kell-e sajno-
san tapasztalnunk, hogy még az iskola nevelőhatását is épen a ne-
velésben gyakorlatlan szülői-ház tévedései sok tekintetben nemcsak
gátolják, de akárhányszor meg is hiúsítják? S vajjon a gyermek-
halandóságra vonatkozó ijesztő statisztikai adatok nem égbekiáltó
bizonyosságai-e annak, hogy kisdedeink drága élete igen gyakran a
lelkiismeretlenségig avatatlan kezekre vannak bízva?

Azt hiszszük, mindezeknek komoly megfontolása után egy per-
czig sem habozhatunk annak kimondásában, hogy a paedagogiai
ismeretek azon minimális mértékével, melyet mai nap hazánk né-

pénél általában tapasztalhatunk, akár a népesedés, akár az értelmi és erkölcsi fejlesztés előmozdítása tekintetéből megelégedve nem lehetünk, s minden eszközzel oda kell hatnunk, hogy a nevelés-oktatás józan elvei a nagy közönség minden rétegében terjesztessenek s lehetőleg fogatosítottassanak. Ha tudunk intézkedni az iránt, hogy csizmadiamesterséget ne űzhessen, szatócsboltot ne nyitasson s a foghúzást se gyakorolhassa az, a ki ebbeli jártasságát igazolni nem képes: bizonyára fogunk módot és eszközt találni — s kell hogy találjunk — arra is, hogy a leendő apák és anyák a gyermekneveléshez szükséges ismereteket elsajátíthassák. Már Rousseau mondta, hogy a ki gyermeket nevelni nem tud, nincs joga arra, hogy családot alapíthasson!

Jól tudjuk, hogy a neveléstani ismeretek közlése mindennemű iskolában nem lehetséges, mert hisz a növendékek egyikből-másikból már oly korban lépnek ki, a midőn ily közlések elfogadására és megértésére még nem érettek. Ide tartoznak a népiskolák. Pedig nem szükséges bizonyítgatni, hogy épen a nép legalsó osztálya az, a melynek ilyenemű oktatásra a legnagyobb szüksége van. S van-e gondoskodva ennek kielégítéséről akár az ismétlő-iskola legfelsőbb osztályaiban, akár például a felnőttek számára rendezett külön tanfolyam vagy olvasóköriek által? (Csak melleleg említjük meg, hogy Svédországban e célra a tanítók és lelkészek, bizonyos napokon, külön összejöveteleket, u. n. „szülői értekezleteket“ hívnak össze, a melyeken egy-egy neveléstani kérdés fölött a nép felfogásához mért alakban előadásokat s vitatkozásokat tartanak, mely utóbbiakban maguk a jelenlevő szülők is élénk részt vesznek. Hogy az ily gyűlések mily áldásos hatással vannak a gyermeknevelés józan irányu fejlesztésére, azt bizonyítgatni fölösleges. — Vajjon, ha valaki nálunk ilyesmit megkísérlene, nem lenne-e hasonló üdvös fogantja?)

Neveléstani eszmék terjesztésére igen sokat tehetnének napilapjaink s egyéb, a nagy közönség szellemi táplálására szánt folyóirataink is.

De mit tapasztalunk e részben?

Nevelés-oktatástani szaklapjaink már eredetileg nem laikus kezdekbe vannak szánva; tán ennek tulajdoníthatjuk nagyrészt, hogy előfizetőik közt ilyenek nincsenek is. Heti folyóirataink s napilapjaink az okszerű baromtenyésztésről s állatvédelemről sűrűen értekeznek, s egy-egy idegrázó mozzanatokban gazdag gyilkossági s kivégzési esetről és holmi botrány-perekről napokon át czikkeznak ugyan: az embernevelés körébe vágó kérdések fejtegetésével azonban nem igen —

vagy csak nagyon is elvértve — foglalkoznak; s ha hébe-korba közölnék is tanügyi rovatot, az abban megjelenő czikkek nem a nagy közönség paedagogiai tájékozására szánvák, hanem legnagyobbbrészt tanügy-politikai irányuak, vagy oly szakkérdések körül forognak, a melyek inkább szorosan vett tanügyi szaklapba illenének. — Sok hiányt pótolhatnának s valóban égető szükségét elégíthetnének ki a nép számára irt s annak műveltségi fokát és izlését szem előtt tartó nevelés-oktatási könyvek, melyeknek mindekkoráig hiával vagyunk. Ismerünk ugyan több művet, mely e czélnak akarna megfelelni; de majd mindegyik oly sarkalatos hibákban szenved, melyek annak a nép körében való elterjedését akadályozzák, sőt lehetetlenné teszik. E hibák: a nagy terjedelem, tudományos tárgyalási mód s mindenekfölött a szertelen drágaság. A különben gazdag és megbecsülhetetlen kincs, a mely az ily művekben le van rakva, a nagy közönség számára hozzáférhetetlen s haszontalanul hever, mint a garmadába gyűjtött arany a fősvény vasas-ládájában.

Csodálható-e, ha ily viszonyok közt — megfelelő csatornák hiányában — a nevelési ismeretek a nagy közönség körébe ki nem szivároghatnak s termékenyítő hatást nem gyakorolhatnak?!

De hátra van még egy forrás, a mely első sorban volna arra hivatva, hogy ily irányban buzogva, a tapasztalt hiányokat kiegészíteni s pótolni igyekezzenek: ez az iskola, jobban mondva a tanító.

Való igaz, hogy a jelzett irányban senki több jót nem tehet, mint a szakmájában képzett s hivatásáért lelkesedni tudó tanító. Ámde az ő hatásának lehetősége is a körülményektől függ, s — fájdalom! — e körülmények, különösen nagy városban, ugyszólván elháríthatatlan akadályokat gördítenek útjába.

Vizsgáljuk ezeket kissé közelebbről!

Az első, a mi leginkább szemünkbe ötlük, a személyes érintkezés hiánya, vagy legalább is korlátozottsága a szülők és a tanító között.

Ki ne tudná saját tapasztalásából, hogy akár társadalmi, akár üzleti érintkezéseink közt minden tekintetben azok a leghatásosabbak, a melyeket személyes találkozás és gondolatcsere által végezhetünk. Ha a szülők és tanítók csak egy rövid negyedóraig is közvetlenül érintkezhetnek s a gyermekek természete, magaviselete s előhaladása iránti tapasztalataikat s észrevételeiket egymással szemtől-szemben kicserélhetik: ennek sokkal mélyebb jelentősége és haszna van, mint a még oly részletes írásbeli közléseknek, a melyeknek végzésére a tanító — minden gyermekre nézve — fizi-

kai idővel sem rendelkezik, sok szülőnek pedig — valljuk be őszintén — mindenkor tehetsége sincs. E személyes érintkezést kellene tehát szülőnek és tanítónak mindenekfölött keresnie s apólnia. — Megvan-e ez jelenleg oly mértékben, a melyben az, a gyermekek érdekét tartva szem előtt, kívánatos volna? — Sajnosan kell tapasztalunk, hogy különösen a fővárosban nincs! — Hisz köztudomásu dolog, hogy igen sok szülő még azt sem teszi meg, hogy gyermekét személyesen irassa be s vezesse az iskolába; hanem azt idegenekre, üzleti alárendeltjeire vagy házi nevelőkre bizza. Tanévközben is vajmi ritkán részesülünk azon szerencsében, hogy a szülőkkel személyesen érintkezhetnénk. Legfeljebb cselédek s a legjobb esetben idősb testvérek vagy — nem ritkán folyton váltakozó — házi nevelők s nevelőnők közvetítik ez érintkezést, mely utóbbiakkal szemben a tanító a gyermeket illető leglényesebb észrevételekre már csak azért sem terjeszkedhetik ki, mert nem egyszer azok épen e nevelők kifogásolható eljárására vonatkoznak. — A nyilvános vizsgálatokkal sem vagyunk különben. Akárhány esetben szülő és tanító csak itt találkoznak először — s talán utóljára is, — sőt van eset, hogy tanító és szülő színről-szinre egyetlen egyszer sem láthatják egymást.

De hát miért nem látogatják meg a tanítók a szülői házat, a melynek gyermekei vezetésökre vannak bizva?

Ők maguk óhajtják: vajha ez lehetséges volna; ők igen jól tudják, hogy ezzel ugy növendékeiknek, valamint a nevelés-oktatás ügyének általában kiváló szolgálatot tehetnének. De a ki a fővárosi életviszonyokkal ismerős, az csakhamar be fogja látni, hogy ez a lehetetlenséggel határos. A tanítónak, hogy a drága fővárosban magát és övét fenntarthassa, a kiszabott szorgalmi időn kívül rendelkezésére álló perczeket magánkeresetre kell fordítania, mert ha ezt nem teszi, pusztán rendes fizetéséből meg nem élhet. S miután a látogatásra alkalmas időben maga is el van foglalva, ezt csakis olyankor tehetné, mikor a szülőket vagy hivatalos, vagy üzleti, vagy épen háztartási dolgaik végzésében háborgatná, — a mit pedig ildomossági tekintetekből meg nem tehet.

A többi okokat, a melyek a tanítót és iskolát abban gátolják, hogy a szülői házzal szemben — a gyermekeket illetőleg — nevelői hatásukat maradandólag érvényesithessék, csak röviden kívánjuk fölemlíteni. Ezek: a szülők gyakori költözkedése egyik városrészből a másikba, — a fővárosszerte uralkodó merev osztályrendszer, mely miatt a növendékek évről-évre más tanító vezetése alá kerülnek s egy bizonyos hatás bennük maradandó nyomot nem hagyhat, — végül azon — paedagogiai szem-

pontból eléggé nem kárhoztatható — eljárás, mely szerint a tanítók maguk is gyakran egyik iskolától a másikhoz helyeztetnek át, a mi őket bizonyos chablon-szerű eljárásra kényszeríti úgy a növendékek, valamint a szülők irányában. Jó hogy azon iskolát, a melynél működni nekünk szerencsénk van, ez utóbbi eset nem érinti, s így ennek hatása e tekintetben csorbulást szenvedni nem kénytelen.

Mi tartja fenn eddig az érintkezést az iskola és szülői ház között?

Nagyobb városokban — s itt a fővárosban majdnem kizárólag — az u. n. „Havi Értesítő“ — könyvecskék, melyek útján a szülők gyermekeik magaviselete, figyelme, szorgalma és előhaladása iránt, esetleg néhány sornyi megjegyzés kíséretében, időről-időre tájékozást nyerhetnek. — Bármily czélszerű is ez intézkedés, magában véve mindent nem pótolhat! — Belátta ezt iskolánk mélyen tisztelt előljárósága is, minélfogva — nemes áldozatkészséggel, melyet vajha más iskolafenntartó testületek is követnének — elhatározta, hogy a tanító-testület évenként „Értesítő“-t adjon ki, s ebben oly értekezések is közöltessenek, a melyek míg egyrésről tájékozást nyújtanak az iskolában követett nevelés-oktatási elvekről s az ott uralkodó szellemről: másrészt a szülőknek is hasznos ujjmutatásokkal szolgáljanak az iskola működését támogató házi-nevelés helyes irányu vezetése s gyakorlása tárgyában.

Ez volna célja a jelen igénytelen közleménynek is, melyet a mélyen tisztelt szülők becses figyelmebe ajánlani bátorkodunk. Korántsem áltatjuk magunkat azzal, mintha talán e sorok valami újat foglalnának magukban; de hisz az ily közlemények célja nem is lehet az, hogy újság és eredetiség ingerével hassanak, mint inkább, hogy oly igazságoknak, a melyek lelkiismeretes megfigyelés és hosszas gyakorlat által czélszerűeknek bizonyultak, minél tágabb körben való elterjedést biztosítsanak.

*

A család és iskola működésének közös tárgya a gyermek-nevelés, illetve oktatás, — célja: a társadalom leendő tagjainak a multból elvont tanulságok s a jelen által nyújtott eszközök felhasználása mellett való lelkiismeretes előkészítése a jövő számára.

E nagyfontosságú s gondos körütekintést igénylő munka végzésénél három főszempont irányadó: 1) a testi, — 2) az értelmi — s 3) az erkölcsi nevelés, illetve oktatás.

A teljesség azt kíváná, hogy e három szempont mindegyikét külön vegyük rendszeres és beható vizsgálat alá. Mivel azonban *Értesítőnk* megelőző évfolyamaiban egyik-másik ide vonatkozó kérdés már önálló fejtegetés tárgyát képezte, s szeretjük hinni, hogy az azokban elmondottak a mélyen tisztelt szülők figyelmét ki nem kerülték: a jelen alkalommal elegendőnek tartjuk pusztán oly részletekre kiterjeszkedni, a melyek még eddig vagy egyáltalában fölemlítve nem voltak, vagy pedig — kiváló fontosságuknál fogva — újból való tárgyalásra is érdemesek.

I.

Valamely szerszám — legyen az bár a legegyszerűbb — csak akkor mondható igazán hasznavehetőnek, ha a mellett, hogy tulajdonképi rendeltetésének megfelel, egyszersmind eléggé szilárd és tartós is. Ugyanez áll az emberi testre nézve is, a mely — tudvalevőleg — nem más, mint a léleknek az akarat megvalósítására szolgáló eszköze. Jaj, midőn azt kell mondanunk a szent írással: „A lélek kész, de a test erőtelen!”

A beteges-testű ember — a mellett, hogy kenyérkeresetre képtelen — egyszersmind önmagát és másokat megrontó szenvedélyek rabja, valódi terhe a társadalomnak. Maga hasznot hajtani nem tudván, mások keresményét fogyasztja, s hozzátartozóit hasznos tevékenységükben leköti, megbénítja.

Nem szeretnénk félreértetni! E száraz és szívtelennek látszó ítélet kimondásával nem az a célunk, hogy az emberek kebléből az ily szerencsétlenek iránt isteni és emberi törvények szerint egyaránt viseltetni tartozó szeretet s könyörület érzését kiirtsuk, s helyébe hideg részvétlenséget s idegenkedést ültessünk. Korántsem! Hisz jól tudjuk, hogy e szánandó teremtmények közül a legtöbb nem saját, hanem mások vétkeinek átoksúlya alatt kénytelen szenvedni ártatlanul. De igenis akarjuk azt, hogy szülők és mások is a legkomolyabban meggondolják, hogy a testi épség, az egészség fölött örködni s azt lehetőleg ápolni oly kötelesség, a melynek vétkes elmulasztása miatt ártatlan utódaik fognak egykor megbűnhődni. Emlékeztetni akarunk ama rettentő mondásra, mely még az őskorból hangzik felénk: „Megbüntetem az apák vétkeit harmad- és negyed-iziglen!” — s „Ha vétkezél, fiadban bűnhődöl!”

Igen, a testi nevelés helyes irányu teljesítése a szülői háznak és iskolának egyiránt egyik legelsőrendű feladata.

Hogy az iskola ebbeli kötelességének élénk tudatában van s annak töle telhetőleg mennyire igyekszik megfelelni: erről a palotaszerű iskolaépületek, czélszerűen berendezett tantermek s a józan irányu tanításmód, valamint a fertőző betegségek terjedésének meggátlása czéljából életbeléptetett rendszabályok eléggé tanuskodnak, — s ezeket bővebben részletezni nem szükséges. Csupán egy óhajtásunk van, a mit el nem hallgathatunk s ez a következő: Vajha minden oly esetben, a midőn itt-ott valamely ragályos betegség sürűbben jelentkezik: az illető orvos látogatná meg az iskolát, vizsgálná meg a gyermekeket, s a kik netán gyanusak, tiltaná ki az iskolából, még mielőtt a többit megfertőztetik, nehogy egy miatt egész osztály legyen kénytelen hátramaradást szenvedni.

A szülői házban, egyes családoknál sok oly hiány, mulasztás és helytelenség fordul elő, a mi az egészségre ártalmas, s a gyermekek testi épségét veszélyezteti. Azokról, a melyeknek forrása a szegénységben s a nélkülözésre való kényszerűségben rejlik, nem akarunk szólani, hisz hiába is szólánk. Szükség törvényt ront! Ámde józanság, rend, tisztaság és szabad levegő oly dolgok, a melyek pénzbe nem kerülnek s egy kis önmegtartóztatás és szorgalom árán könnyen megszerezhetők s a legszegényebb hajlékban is szívesen tanyát ütnek, — ha csak erőszakkal ki nem zárják őket. Ha azonban a szegény munkás napi-, vagy heti-bérét eliszsza s családjának száraz kenyérré és burgonyára válót sem juttat; ha már a síró gyermek szájába is pálinkát öntenek, hogy töle elbódulva, elhallgasson; ha a lakóhely, mely egyuttal konyha is, söpörtlen és szellőzetlen, nehogy télen a meleg kimenjen; ha ugyan e czélból az ablaknyílásokat kőcczal betömik, vagy sárral betapasztják; ha a szoba bűzhödtt levegőjét izzó szénre hintett fenyőmaggal akarják tűrhetővé tenni — nem tudva, hogy ez által csak veszélyes széngőzzel telik meg a hajlék — : ugy ez már nem a szegénység, hanem vastag tudatlanság, romlottszivűség és elaljasodás rovására tartozik. Ily emberek — ha ugyan e tisztaság név még megilleti őket — valóban nem érdemlik meg, hogy gyermekük legyen, kinek testi s más irányu neveléséről gondoskodni különben sem tudnak.

S hány ily hajlék van nem falun, de itt e fényes fővárosban, talán épen a díszben ragyogó paloták sötét pinczeoduibán is?!

De forduljunk el a nyomor ez elszomorító tanyájától, sajnálva ama szerencsétlen kisdedeket, a kik oly helyen kénytelenek fetrengegni, melynél az erdei vadállat kölykének vaczka is különb, mert legalább szabad levegője van: s tekintsünk be egy úri lakásba, hol bizonyára kedvezőbb látvány tárul szemeink elé!

Örömmel tapasztaljuk, hogy a kifogástalan renddel, izléses

tisztasággal és kényelemmel párosultan itt a józan nevelési elvek is meghonosodtak. A gyermekektől nem veszik rossz néven, ha tán födetlen fővel, hangos és víg zajongással futkosnak a folyosón vagy az udvaron, hogy a levegőn felüdülhessenek. Ételben nincs válogatás; a gyermekek jóízűen költik el, a mit szülőik eléjük adnak. Lefekvés, felkelés mind kiszabott időben történik, stb.

De fájdalom, ez nincs mindenütt így!

Sok helyen a számító fősvénység a különben is szűk területet annyira beépítette, hogy udvar, napfény és levegő alig van a házban, s fölülre a gyermekeknek szigorúan tiltva van, hogy a folyosón mutatkozzanak. Ha télen friss levegőt akarnak színi, kénytelenek melegen felöltözködve kimenni az utcára. — De a háziur azért tagja az állatvédő-egyesületnek s ott — állítólag — megható szónoklatokat is mond a kalitkás-madarak tartása ellen!

Másutt volna téres udvar, tágas és hosszú folyosó s verőfény, de a szülők nevelési elvei szerint a gyermekeknek a szabadban való tartózkodás ártalmukra válik. Könnyen náthát, hurutot kapnak, ebből difteritisz fejlődhetik, arczuk parasztos színt kap, aztán a futkosás sem illik hozzájuk, meg ki is hevülhetnének s ebből komplikált baj fejlődhetnék ki, stb. Ezért, mihelyt a hűvös napok beállnak, a gyermekek csak zárt ablaku szobában tartózkodhatnak egész nap; ha rendkívül kedvező — mondhatni tavaszias — az idő akkor kivételképen megengedtetik nekik a kikocsikázás, de csakis zárt hintóban. A szobát majd csak májusban hagyhatják el.

Ime, ilyen elvek uralkodnak némely előkelő, gazdag család körében a gyermekek testi nevelését illetőleg! — S hát ha még az a megfoghatatlan csoda is megtörténik, hogy a gyermek — ily hermetice elzárt állapot dacára is — kanyaróba esik!

Megengedjük, lehetnek, — sőt bizonyosan tudjuk: vannak is esetek, midőn a szülők, számos gyermekeik elhalálózása után, vagy más okból, egyetlen gyermeküket a legtúlszigazottabb féltékenységgel őrzik s őrizni kénytelenek. De mi ésszerű ok szól a mellett, hogy még a szabad, tiszta levegő élvezetétől is megfoszszák őt? Igaz, bizonyos betegségek láthatatlan csirái szoktak a levegőben szállongani: de vajjon nem juthatnak be azok minden ajtónyitásnál s nem találnak-e a hiányosan szellőztetett lakásban még kedvezőbb talajt a továbbtenyészésre? S vajjon a házi orvos miért nem veti latba ily, mondhatni babonás és a gyermek egész jövőjét veszélyeztethető esetben tudományos tekintélyének egész súlyát?

Ne kérdezzük! — a felelet alig lehetne más, mint hogy vannak nézetek, a melyeket ésszerű okokkal legyőzni lehetetlen!

Ámde ily mentséggel megelégednünk nem lehet, s nem is sza-

bad. Minél inkább gyökeret vert valamely balvélemény, annál inkább kell arra törekednünk, hogy az kiirtassék. Ily tévedésnek kell bélyegeznünk ama veszélyes irányzatot, mely különösen jobb módú családaink körében — a hol jogosan több belátásra számíthatnánk — évről-évre mind nagyobb tért hódít, s a mely a túlságos kényeztetésben, a gyermekek testi elpuhításában nyilvánul s a mely ellen legtöbbit kétségkívül orvosaink tehetnének.

A társadalomnak nemcsak művelt észszel felruházott, hanem éptestű s edzett tagokra is van szüksége, — mert az utóbbi tulajdonok nélkül a fényes lelki tehetségek mítsem használnak s az élet kinszenvedéssé válik. S hogy a jövő társadalomnak ily tagokat nevelhessünk, ahhoz — a kényeztetés távortartásával — már a zsenge korban kell az alapot megvetnünk; mert ha ezt elmulasztjuk — történéjük az akár túlságos óvatosságból, akár rosszul alkalmazott szeretetből — oly mulasztást követünk el, melyet a későbbi évek mesterséges edző gyakorlatai által csak részben és egyoldalulag, vagy teljességgel sehogy sem leszünk képesek helyrehozni. Gondoljuk meg, hogy a vérszegények, ideg- és tüdőbajosok, kiknek száma évről-évre ijesztőbb mértékben szaporodik, legnagyobbbrészt épen a kényeztető nevelés szánandó áldozatai.

Ne feledjük, hogy gyermekeinket nem az esetleg tán kedvező jelennek, hanem a bizonytalan jövő számára kell nevelnünk, s mivel nem kezeskedhetünk arról, vajjon a kényelemhez szoktatott gyermek sorsa az élet későbbi szakában nem változhatik-e a jelenleginél kedvezőtlenebbre, a midőn annak majd túrníe, tán nélkülöznie is kell: óvakodjunk, nehogy az, a mi által szeretteink javát óhajtottuk eszközölni — értjük a túlságos kényelemben való nevelést — azokra nézve egykor a szenvedések kútfejévé, átokká változzék. Kényelmet megszokni könnyű, de azt nélkülözni oly áldozat, melyre nem minden ember képes. S hányan vannak, a kik — csak-hogy attól megválniok ne kelljen, — érette sokkal drágább kincset: jellemüket, erkölcsüket adják cserébe, sőt végső esetben akárhányan inkább életüket vetik oda áldozatul.

A család és iskola, midőn a jövő nemzedék testi épségének ápolásáról gondoskodik; nemcsak nemzetgazdászatiilag gyümölcsöző tőkét teremt, de egyúttal h a z a f i a s s z o l g á l a t o t is teljesít.

Testi erőre, férfias bátorságra egy nemzetnek sines nagyobb szüksége, mint a magyarnak. Idegen népek közé beékelve, rokontalanul állunk a nemzetek nagy családjában. Hazánk, mely az Istentől bő mértékben van megáldva földi javakkal, régi és állandó irigység tárgya nem egy szomszédunk vágyó szemében. Ennek bir-

toka fölött örködni, s azt ha kell megvédeni, elsőrendű kötelességünk. E nagy feladatra azonban, a történelem bizonyága szerint, a puhaság karjaiban nevelt s elkényeztetett nemzedék nem alkalmas. S hogy a mai kor erre mily kevés gondot fordít, hogy a testi elsatnyulás épen a haza védelmére hivatott fiatalság közt már is mily ijesztő arányban növekedett: arról a katonai sorozó-bizottságok eléggé szomorú bizonyóságot tehetnek.

De nemcsak erős fiakra, hanem edzett testü leányokra is szüksége van e hazának; mert a hol a törzs gyenge, ott a hajtás sem lehet életrevaló!

II.

Test és lélek az élő emberben elválaszthatatlan iker-testvérek. Egyiknek épsége alapja a másiknak is. Ugyanazért a test ápolásával a lélek képzésének: az értelmi nevelésnek, illetve oktatásnak is karöltve kell járnia.

Művelt értelem nélkül a legtökéletesebb test is oly hajóhoz hasonlít, a melynek kormányja hiányzik. Miként az czéltalanul bolyong, a merre a hullámok esetleg sodorják, úgy — vezérlő értelem nélkül — ez is csupán ösztönök, indulatok és szenvedélyek vak eszközüvé lesz az élet viharzó tengerén.

E kormányt megadni az értelmi nevelés, az oktatás feladata, mely ma már pusztán a család körében alig oldható meg.

Amaz ősrégi korban, midőn még az ember összes tevékenysége a családi élet szűk medrében folyhatott le, az ifjú sarjadékok nevelése s az egyszerű életviszonyok által megkövetelt gyakorlati ügyességek- s egyéb ismeretekkel való felruházása kizárólag a családfőnek s a háznép más, érettebbkorú tagjainak teendőjét képezte. A nagy fáradsággal, nem ritkán veszélyekkel, botlások és tévedések árán szerzett tapasztalati igazságok az őskor patriarcháinak szóbeli közlései által szállottak át az ifjabb nemzedékre, mely az ősköztől rámaradt kincset kegyelettel őrizte s lehetőleg gyarapította. S ez örökség elegendő is volt egy egész újabb nemzedék számára mindaddig, míg a fiak ugyanazon foglalkozást űzhették, ugyanazon életpályát futhatták meg, mint atyáik.

A művelődés fokozatos haladása folytán mindez gyökeresen megváltozott.

Mai napság igen csekély azon szerencsések száma, a kiknek jövője már születésük alkalmával el van határozva: beülni az ősköztől szerzett dús örökségbe s folytatni ama fényes pályát, melyet elődeik érdemei számukra egyengettek s ugyszólván biztosítottak, egyedül tőlük függvén, hogy azt meg is őrizzék. Vajha nevelésük

is mindenkor olyan volna, hogy a sors e kedvezményét megérdemelni s méltóképen megbecsülni is tudnák!

A mai kor legtöbb szülöttének bölcsője mellett az anyai szeretettel együtt ott virraszt amaz aggodalom is: „Mi lesz e gyermekből, mi sors vár reá a sötét jövőben, ha Isten életének kedvez?!“ — Kétszeresen jogosult ez aggodalom, ha vagyontalan szülők leánygyermekének jövőjére vonatkozik az.

A mult történelme azt tanítja, hogy mindama népek, melyek a műveltségnek a kor szelleme által megkövetelt magaslatára föl-emelkedni nem tudtak, vagy nem akartak, könnyörtelenül elseperettek, megsemmisültek. A jelen is arról győz meg bennünket, hogy a létért való küzdelemben csak azon nemzetek állhatnak meg diadalmasan, melyek a műveltség befogadása és felhasználása iránt kellő fogékonytságot tanúsítanak. E nélkül mindenkor alárendelt szerepre vannak és lesznek kárhoytatva mások érdekeinek szolgálatában. Hogy nemzetünk is, oly sokféle elnyomatási kísérlet daczára, mindekkoráig fenn tudta magát tartani az idegen népekkel folytatott ezredéves versenyben, azt — lángoló szabadságszereteten kívül — egyenesen művelődésre való képességének s hajlamának köszönheti; s további fennmaradása is csupán attól függ: minő erélyt tud kifejteni azon törekvésben, hogy ama nyugati népeket, melyek a béke áldásainak élvezetében őt a művelődés terén megelőzhetni szerencsések voltak, lehetőleg ütolérhesse.

E magas czélpont felé látjuk törekedni hazánk kormányférfiainak mindennemű intézkedéseikben; ezt kell szem előtt tartania a családnak, ezt az iskolának s nekünk szerény néptanítóknak is.

Magas czélt azonban nem csupán nagy erőfeszítéssel, de különösen az által lehet megvalósítani, ha a közös működésre hivatott tényezők, feladatuk megoldásában, egyértelműleg járnak el.

Lássuk, megvan-e e szükséges egyértelműség főleg a család és iskola működése közt?

A gyermekek értelmi nevelése és oktatása — mivel ennek nyújtására a mai kor fokozottabb igényeinél fogva a szülői ház maga nem képes többé — legfőképp az iskola teendője ugyan, de arra — részint előkészítőleg, részint támogatólag — a családnak is nagy befolyása lehet s kell is, hogy legyen.

Az iskola, a felsőbb hatóság által kijelölt határokon belül — melyeknek megállapításánál az élet követelményein kívül a gyakorlat által is igazolt tudományos elvek voltak irányadók — arra törekszik, hogy növendékeit természetes úton, fokozatosan, lassu de biztos léptekkel vezesse be az ismeretek országába, fő elvül tartván, hogy a természetben ugrás nincs, és hogy minden oly merénylet, a melyet a nevelés-oktatás terén e törvény elle-

nére elkövetünk, előbb vagy utóbb, de bizonyosan megboszúlja magát.

Fájdalom, a szülői ház e tekintetben nem követ mindenkor hasonló irányt, s ez által az iskola működését nemhogy elősegítené, de sok esetben zavarja és akadályozza.

Szegényebb családok — különösen nagy városban, hol a szülők egész nap kenyérkereset után kénytelenek látni — az iskola-kötelezettséget megelőző időben, de az alatt is, vajmi keveset foglalkozhatnak a gyermekek értelmi fejlesztésével. Erre a külső körülmények sem kedvezők.

A falusi gyermek majdnem folytonosan szülői felügyelete alatt fejlődhetik. Tanuja lehet azok mindennemű foglalkozásának; figyelemmel kísérheti a sütés-főzés, fűrés-faragás, földművelés, kertészet és állattenyésztés egész menetét, sőt egyben-másban maga is segédkezhetik. Ha figyelmét, kíváncsiságát valami új jelenség megragadja, rögtön elállhat a kérdéssel: mi ez, mi az? — mi lesz ebből, hát abból? — miért teszi ezt édes szülém így vagy amúgy? — s nyomban megkaphatja rá a felvilágosító feleletet. Láthatja az ok és okozat közti szoros összefüggést, a növények és állatok fokozatos fejlődését; bejárhatja a ház és környék minden zugát, a mezőt és erdőt; folyton figyelemmel kísérheti, minő változásokon mennek át azok az év különböző szakában, stb. S e csekélynek látszó szemléletek mind megannyi helyes képzetrel, fogalommal és tapasztalattal gazdagítják lelkét, melyek a további sikeres oktatáshoz a legbiztosabb alapul szolgálhatnak. Lehet, hogy a falusi gyermek a látottak- és hallottakról hosszasan beszélni még nem tud, de azok mind igazán termékeny magvak gyanánt szunnyadnak lelkében, melyeket életrekelteni s kifejleszteni nagyon könnyű. S ha már a gyermek iskolába jár, a téli hosszú estéken, mikor a külső munka szünetel, a szülők vagy idősebb testvérek bőséges alkalmat találnak arra, hogy az iskolás-gyermekkel foglalkozhassanak, kire az ily érdeklődés rendkívül buzdítólag hat.

Mennyire kedvezőtlenebb a szegény városi gyermek helyzete e részben!

Ha csak véletlenül a város legszélén nem lakik, a szabad természetből bizony édes-keveset lát és tapasztal. Arra pedig, hogy szülői gyakrabban kivihetnék a zöldre — ahogy ezt mondani szokás — nincs sem alkalom, sem költség. S hogyan foglalkozhatnék az apa gyermekével, mikor — sokszor még ünnepnapon is — már kora hajnalban kénytelen eltávozni hazuról s csak olyankor térhet ismét övéihez, mikor gyermeke már alszik? De az anya is el van foglalva, s a gyermek csak akadályozza őt munkájában. — Hogy

ily viszonyok közt értelmi nevelésről szó alig lehet, azt bizonyítani fölösleges.

A jobbmódú szülők, gyermekeik számára e korban az u. n. gyermekkereskedést veszik igénybe. Ámde ezek, nagy városban, többnyire egy aránylag szűk teremre szorítóknak, a hol a gyermek festett növényeket s tán egy-két kitömött állatot láthat ugyan, de a szabad természetben s annak sokoldalú képző hatásában nem részesülhet. Egy kis kéz- és beszédbeli ügyesség és észgimnasztika mindaz, a mit ez intézetek a legjobb esetben nyújthatnak. De ez is megbecsülhetetlen haszon oly gyermekekre, a kik azt a családi körben, a hol többnyire tudatlan cselédek felügyeletére vannak utalva, el nem sajátíthatják.

Előkelő és vagyonos szülőktől arra is telik, hogy gyermekük mellett, a míg iskolába nem járnak, vagy később is, állandóan tartsanak nevelőnőt, ki a kisdedekre felügyeljen s velők értelmi-fejlesztés céljából is foglalkozzék. A legtöbb családban még mindig az az elfogult nézet uralkodik, hogy ily célra csak külföldi bonne-ok gouvérnante-ok alkalmasak, holott nálunk — csak itt a fővárosban is — két sőt több jól berendezett intézet van ily nevelőnők képzésére. Nem lehet tagadni, hogy ha a szülők célja csak az, hogy gyermekeik az anyanyelven kívül valamely idegen — többnyire német és franczia — nyelvet sajátítsanak el, különösen a tiszta kiejtés és nyelvtani szabatoság szempontjából, a külföldieket illeti meg az elsőség. Ámde itt a nemzeti, hazafias szellemben való nevelésről sem szabad megfeledkezni, s hogy lehetne erre alkalmas az, a ki maga idegen — tán a magyart éppen kicsinylő, ha nem lenéző — szellemben nevelkedett, s ki a mi hazai viszonyainkat teljességgel nem ismeri? S tudva azt, hogy a legelső benyomások, melyeket a gyermek a zsenge korban nyer, a legmaradandóbbak s az egész életre kihatók és irányadók szoktak lenni: nem kelthet-e bennünk méltó aggodalmat azon tudat, hogy éppen előkelő családaink gyermekei, a kik születésüknél s vagyoni állapotuknál fogva arra vannak hivatva, hogy majd egykor a társadalom vezérlői közt foglaljanak helyet, már eszmélésük derengő hajnalán idegen — velünk nem rokonszenvező — egyének befolyása alatt nevelkednek?

Valóban e kérdés — már csak nemzeti művelődésünk érdekében is — sokkal nagyobb figyelmet és komolyabb megfontolást igényelne, mint a minőben eddig részesült! — Ha leányainkat e pályára képeznők, melyet most idegenek foglalnak el: kétségkívül égetőbb szükségét elégítenénk ki mint az által, hogy őket — csakhogy számukra a megélhetést biztosítsuk — már-már a nyilvános népiskola fiosztályaiban is alkalmazzuk, mely

utóbbi t érre talán mégsem ellenállhatatlan benső vonzalom ragadja őket.

A fönt érintettekből kitűnik, hogy városi gyermekeinknek az iskolára való előkészítése nagyon hiányos és legkevésbé sem kecsegtető. Még inkább elmondható ez akkor, ha — a mint igen gyakran történik — a gyermek egy-két vagy több osztályt nem nyilvános iskolában, hanem otthon a szülői háznál végez s azután magánvizsgát tesz.

Hogy sok gyermek otthon végzi elemi tanulmányait, annak különböző okai lehetnek. Van eset, midőn a szülők egyáltalában nem akarják, hogy gyermekük nyilvános iskolába járjon. Hajlandók a legnagyobb áldozatra, hogy a tanítást megbízható és szakértő tanerők által otthon végeztethessék. Ehhez szó nem férhet. Néha nincs közelben iskola, vagy ha van is, a szülők oda nem akarják járatni gyermeküket, mert a „társaság nagyon vegyes“, a mi a gyermek erkölcsi fejlődését könnyen rossz irányba terelhetné. Máskor nincs, a ki a gyermeket iskolába és haza kísérné. Igen sokszor a házi kényelem szenvedne a pedans iskolai rend miatt. A legtöbb esetben a szülői aggodalomban rejlik a fő ok. A gyermek kicsiny és gyenge testalkatu; a koránkelés — különösen télen — sehogy sem válnék egészségére; az úton könnyen megfázhatnék s a mi legfőbb: az iskolából bizonyosan valami ragadós betegséget találna haza hozni. — Sajnos, előfordul az az eset is, hogy a szülőknek egyik-másik tanító iránt nincs bizalmuk, a mi — ha a bizalmatlanság oka alapos — minden esetre nagy baj az egész intézetre nézve.

Mi minden oly esetben, midőn a szülők a házi oktatást kifogástalanul nem végeztethetik, a nyilvános oktatásnak vagyunk feltétlen barátai. Az ember társas lény; szükséges, hogy a társaság számára a társaságban és a társaság által is neveltessek. Az együttműködés nemes versenyre szólítja a társakat. A bátortalan és hanyag buzdul; az elbizakodott önmérsékletet tanul. A gazdag kénytelen belátni, hogy nem előkelő születés, szép ruha adja meg az igazi érdemet; a szegény megtanulja, hogy az értelmi kiválóság, szorgalom és jó magaviselet megszüntetik a rangkülönbséget. Mindannyian pedig megszokják azt, hogy akaratukat valamely felsőbb törvénynek kell alárendelniök. Szóval: az iskola — helyes irányban vezetve — előkészítője a társadalmi életnek. A magán-oktatásnál mind ezen előnyök hiányzanak; ott nincs mérték, a melyhez a gyermek önmagát hasonlithassa, s a legtöbbször saját akaratának érvényesülését erőszakolja ki a szülők- és nevelőkkel szemben. A felett örködni, hogy a másokkal való együttlét káros hatást ne szüljön egyesekre, az iskola feladata s ezt lelkiismeretes tanító

szem előtt is fogja tartani, hogy a szülőknek e tekintetben aggodalomra okot ne szolgáltatasson. A kényelemszeretetről már föntebb nyilatkoztunk. A mi végül az említett szülői aggodalmakat illeti, erre vonatkozólag nézetünk a következő. A gyöngye testalkatu gyermeknek épen a test edzésére van legnagyobb szüksége, s erre a korán-kelés és rendes iskolába-járás csakis jótékony hatással van. Rendkívüli zord időben a gyermek különben is otthon maradhat, s a mit ez alatt esetleg mulaszt, később helyre fogja pótolni. A ragályos betegséget pedig nem csupán az iskola szokta terjeszteni. Kiüt az gyakran oly családban is, a melyből senki sem jár iskolába. De igenis terjesztik az ily betegséget az olyan jólélkü nagymamák, nagynénik és más ismerősök, a kik csupa unalomból házról-házra járnak s a szegény ártatlan gyermekeket — rendszeren a j k u o n — összevissza csókolgatják, különösen ha azok gyengélkedők. Az orvosok nem egy esetet tudnak arra, hogy valamely gyermek a halálos difteritist épen ilyen szerető rokon csókjától kapta meg, — csak-hogy ezt az élők lelkiismeretének megnyugtatóására elhallgatni kénytelenek. Mondjunk le erről a rossz szokásról, s az iskolában se engedjük meg, hogy kezünket a gyermekek sorban csókolgassák!

Ez aggodalom tehát ne szolgáljon okul arra, hogy miatta a gyermeket a rendes iskolai oktatástól visszatartsuk, annál kevésbbé, mert a közönségesen divó házi-oktatás amannak hasznával soha fel nem érhet. — Minél kisebb a gyermek, annál több paedagogiai tapintattal kell annak birnia, a ki őt oktatja. De vajjon azok az ügyvédjelöltek és orvosnövendékek, a kikre a szülők a legtöbb esetben kis gyermekeik oktatását bizzák, hol tettek szert e tapintatra és tapasztalatra? Az ügyvédi irodában s a kórházi bonczolóasztalnál ilyesmit bizonyára nem szerezhetni. De még a tanárjelöltek is minden egyebet tudhatnak, csak azt nem, hogyan kell a kis gyermeket az ismeretek elemeibe módszeresen bevezetni. E részben nem egy szomorú tapasztalatunk volt már magánvizsgálatok alkalmával. Más az, ha ily egyetemi hallgatók csak mint correpetitorok foglalkoznak az iskolába járó gyermekkel. De ily esetekben is akárhányszor megtörténik, hogy a gyermekeket otthon egészen más — értelmi felfogásuk körét messze túlhaladó — tárgyakkal foglalják el, a helyett, hogy az iskolával párhuzamos lépést követnének. Hogy ez mennyire megzavarja a szegény gyermek fejét s mennyire gátolja az iskola működését — a helyett, hogy azt elősegítené — azt különös szakértelem nélkül is könnyű megítélni. Ha a szülők gyermekeik javát, értelmi fejlődésüket veszélyeztetni nem akarják, minden ily esetben hassanak oda, hogy a házi correpetitor a gyermek tanítóját felkeresse s tőle a követendő

eljárásra nézve utasítást kérjen, mit az — már csak növendékei érdekében is — mindenkor szívesen meg fog adni.

Fájdalom, nem egyszer azt kell tapasztalnunk, hogy sok szülő a gyermek iskolába adásával a további felügyelet alól teljesen feloldva érzi magát. Ez a mily helytelen, ép oly káros hatásu a gyermek értelmi fejlődése tekintetében. A szülők kisérjék figyelemmel gyermekeik haladását személyesen is; mutassanak érdeklődést tanulmányaik iránt, a mivel azok búzgalmát csakis fokozni fogják; örködjenek a fölött, vajjon elkészülnek-e mindig házi feladásaikra kellőleg. Mindenek fölött pedig viseltessenek bizalommal gyermekük tanítója iránt. Ha netán azt látják, hogy a gyermek — különösen kezdetben — nem halad oly gyorsan, mint a hogy ők óhajtánák, vagy alsóbb fokú osztályzatot visz haza, mint a minőre számítottak volna: ezért ne törjenek azonnal pálcát a tanító fölött. Ő legjobban ismeri a célt, a hová növendékeit elvezetnie kell, s azt bizonyára saját és iskolája érdekében meg is fogja tenni minden külső unszolás nélkül. A mérték pedig, mely szerint a gyermek tehetsége és előhaladása iránt szülő és tantó itél, nem mindig ugyanaz. A szülők e tekintetben — érthető természetes gyengeségből — legtöbbször inkább szívök hajlamát követik; a tanító magasabb szempontból, a többi növendékeket is figyelembe véve, elfogulatlanul kénytelen osztályozni. Ha máskép cselekednék s érdemetlennek nyújtaná az elismerés koszorúját, ezzel növendékeire — a kik egymást szintén élesen meg tudják bírálni — minden erkölcsi tekintélyét s befolyását elvesztené. Neki az igazságosság mintaképe gyanánt kell növendékei előtt állania. Az igazság pedig nem képezheti alku tárgyát, s annak kiosztása körül sem rokon-, sem ellenszenv nem szerepelhet!

Még egy tárgy van, a mit e helyen említés nélkül nem hagyhatunk: ez a gyermekek kora-érettsége s az értelemnek — úgy szólván — gőzerővel való fejlesztése, a mi — fájdalom — a mai korban nem tartozik a ritkaságok közé.

Sokszor tapasztalhatjuk, hogy némely gyermekben az értelmi tehetség sokkal korábban ébred s kezd fejlődni, mint a hogy azt általában természetesnek szoktuk mondani. Ennek oka egyrészt magában a gyermekkel vele született természeti adományokban, másrészt azon befolyásban keresendő, melyet a szülők, felnőttebb testvérek s általában az egész környezet a gyermekre gyakorolnak. Eltűneményt a szülők rendesen igen kedvező, örvendetes jelnek szokták tartani, leendő lángészt sejtven gyermekükben. Ehhez képest el is követnek mindent, hogy annak lobogása valamikép le ne lohadhasson. A ki csak közelébe férhet, oktatja őt bölcs beszédekkel; nyilatkozatait jóslatot megillető áhítattal fogadják; minden

rokon, ismerős kötelességének tartja, hogy őt magasztalja s neki tömjénezen, hiszen ez a szülői — különösen anyai — kebelnek oly jól esik! Alig múlik el ünnep, hogy meg ne lepjék őt drága ajándékok egész halmazával, melyek közt a mesés-könyvek főszerepet játszanak. Ezeket aztán felolvassák előtte. Majd házi nevelőt fogadnak melléje, még mielőtt a komoly tanulás ideje elérkezne, s ez aztán siet őt az írás és olvasás tudományába bevezetni. Ez — tanárjelölt lévén — beszél neki egyes részleteket a görög-római mythológiából, Herkules hőstetteiről, majd Hunyadi János küzdelmeiről, Kemény Simon és Dugovics Titus hősi önfeláldozásáról; elszavalja Petőfi „Talpra magyar“-ját, betanultatja vele Czuczor Gergely híres „Riadó“-ját: „Sikolt a harezi síp!“ sat.

Koránt se tessék gondolni, hogy ez pusztán költemény!

Hogy az, a mit fentebb elmondtunk, valóban megtörtént, arról alkalmunk volt személyes tapasztalat után szomorú meggyőződést szerezhetni egy oly fiúnál, ki életének ötödik évét még be nem töltötte, s kit a szülők — azt állítván, hogy már hat éves — az iskolára előkészítették. Ezt a naiv versecskéket, tanulságos állatmeséket s a gyermeki életből merített epizodok többét nem érdekelték; tanítóját folyton boszorkánymesékért zaklatta, — szerencsére eredmény nélkül.

S ez csak egy példa a sok közül!

S mi válik az oly gyermekből, a kit éveken át ily szellemben nevelnek s oktatnak? Ha még idején józan kezekbe kerül, megmenthető, — különben okvetetlenül áldozatává lesz a szellemi hódorságnak.

Nem lehet eléggé kárhoztatnunk némely szülők azon eljárását, mely szerint gyermeküket — a kor eltagadásával — idő előtt igyekeznek az iskolába becsempészni, csak hogy ez által egy évet nyerhessenek s előbb juttathassák őt önállóságra. Az ily gyermek az első éveken, míg az életerő benne tart, valahogy csak megbírja a szellemi megerőltetést. De csakhamar beáll a káros visszahatás, és mire a gyermek felsőbb osztályokba kerül, a hol teljes testi és lelki erőre volna szüksége, hogy előrehaladhasson: ellankad s vagy igen közönséges értelmi fokozatra süllyed alá, vagy teljesen tönkremegy a túlságos szellemi erőfeszítés folytán. Innen van, hogy az öngyilkosok száma a fiatalság közt évről-évre mindinkább szaporodik; innen az, hogy oly sokan már éltük virágában hervadnak el.

De lehet-e másképp, midőn egy-egy korán elhunyt férfi vagy nő nekrológiájában azt kell olvasnunk, hogy „fennkölt lelkű“ szülői igen gondos nevelésben részesítették, s a boldogult már „hét éves korában komoly olvasmányokkal foglalkozott.“ Avagy nem kell-e elkeserednünk,

midőn azt olvassuk, hogy egy leány 15 éves korában érettségi vizsgát tesz, ez után orvosi egyetemre megy s ott — kétségkívül a nem neki való szellemi megerőltetés folytán — 17 éves korában áldozatává lesz a női-emanczipáczió hóbortjának?! — Ehhez, azt hiszem, bővebb magyarázat nem szükséges!

Azért félre az üvegházi neveléssel! Engedjünk tért a természetes fejlődésnek az értelmi nevelés-oktatásban is. Korán érő gyümölcs korán hull! A szülők ne áldozzák fel gyermeküket pillanatnyi hiú czélokért. Tartsák szem előtt amaz angol mondást: „If you would enjoy the fruit, pluck not the flower!” — Ha élvezni akarod a gyümölcsöt, ne szakaszd le virágát!

Vajha minden szülő fontolóra venné Eötvös báró ezen szavait: „Legyen elátkozott, ki a gyermeknek akkor, mikor még boldognak érezhetné magát, virágok helyett borostyánt mutat!”

III.

A művelt értelem nélküli embert olyan hajóhoz hasonlítottuk, a melynek kormányja hiányzik. Ámde a kormány magában véve nem elégséges ahhoz, hogy a hajót annak segítségével mindig helyes és biztos cél felé terelhessük. E végből a hajósnak iránytűre is van szüksége.

Hasonló iránytű nélkül a különben értelemmel felruházott ember sem lehet el.

Értelménél fogva az ember meg tudja különböztetni a jót a rossztól, a hasznost a károstól s az igazat a hamistól, — és mint szabad akarattal felruházott lény, ösztönei, vágyai által indíttatva akár az egyik, akár a másik irányban határozhatja el magát bizonyos tevékenységre. De ha mindig azt cselekedné, a mi csak magának válik hasznára, úgy — rideg önzésében — léptenyomon mások érdekeibe ütköznék. Ilyformán az emberi élet nem volna más, mint folytonos harc az enyémm és tied fölött, melyben, — legalább egyidőre — az aratná a diadalt, a ki vagy erősebb, vagy értelmesebb — vagy éppen ravaszabb — a másiknál. Pusztá értelemmel az ember csupán legfelsőbbrendű állat maradna, mely talán egyes falkákat igen, de tulajdonképeni társadalmat alkotni s abban megélni teljességgel nem tudna. Mert hiszen a társadalom alapja éppen azon nyugszik, hogy egymásnak jogos érdekeit tiszteletben tartsuk, sőt azok megőrzéséhez magunk is kölcsönösen hozzájáruljunk.

S e tulajdonság az, a mit általában erkölcsi érzetnek nevezhetünk s a melynek birtoka az embert az összes teremtmények fölé emeli s mintegy azok koronájává avatja fel.

Ép erkölcsi érzet azonban csak gondos és hosszas nevelés gyümölcse lehet, melynek termőhelye kiválólág a családi kör. — Jó erkölcsre pedig nem annyira oktatás, mint inkább szoktatás által nevelhetjük a gyermeket s itt különösen a példaadás játssa a legfőbb szerepet.

A gyermekben, még mielőtt teljes értelmi öntudatra ébredne, már élénken mutatkozik az utánzásí ösztön. Valamint a napraforgó virága tányérát állandóan a napfény felé irányozza: akként fordul a kis gyermek is tekintetével folyton szülői, nagyobb testvérei s általában egész környezete felé, észrevétlenül ellesvén azok arczkifejezését, egyes mozdulatait, később szavaít, melyeket nem egyszer színészi ügyességgel tud utánozni. Vagy ki ne tapasztalta volna már, hogy ha valahol katonák, tűzoltók gyakorlatot, eröművészek s bohócok mutatványokat tartanak: másnap már az egész gyermeknépség úton-útfélen katonásdit, tűzoltósdit és komédiásdit játszik. Ez ösztön később is megtartja erejét s befolyását a gyermekre. Ha az iskolában Zrínyi Miklósról, a szigetvári hősről, Kinizsi Pál kenyérmezei diadaláról hall vagy olvas; ha fültanuja annak, miként fogtak el minap egy hirhedt rablót: biztosak lehetünk róla, hogy másnap már hadsereget fog toborzani, rablóbandát s pandúr-csapatot szervezni, hogy a hallottakat, vagy olvasottakat — játékban — egész lelkesedéssel megvalósíthassa. Sőt — fájdalom — arra is volt eset, hogy a gyermekekből alakult rögtönítélő-bírótság az elfogott rablót tényleg és valósággal felakasztatta.

A gyermeki természet ily irányu hajlama mély tanulságot s egyszersmind komoly figyelmeztetést rejt magában a szülőkre, nevelőkre s általában mindazokra nézve, a kik a gyermekekkel bár csak rövid időre is érintkeznek.

Ha tehát azt akarjuk, hogy a gyermek erkölcsi tekintetben is helyes irányban fejlődjék, mindenekelőtt magunknak kell jó példával előljárnunk; távol kell tartanunk az ő köréből mindazt, a mi reá bármi tekintetben botránkoztatólág hatna s viszont őt magát is óvnunk kell, nehogy ily ártalmas környezetbe jusson. S a család és iskola együttműködése e téren is legfőbb biztosítéka az óhajtott sikernek.

A gyermek életének első szakát ugyszólván kizárólág a család körében éli s összes benyomásait itt nyeri. S e benyomások, mivel a legelső s leghatásosabbak, egyszersmind a legmaradandóbbak is, sokszor irányadók az egész későbbi életre. Boldog

gyermek, a ki öntudatra ébredésének kezdetétől fogva erkölcsi tekintetben is egészséges környezet befolyása alatt nevelkedhetik; a hol a szülőket kölcsönös szeretet és egyetértés szelleme hatja át; a hol a háztartásban szigorú rend s a gyermeknevelésben józan elvek uralkodnak. A példa, a melyet itt lát, mélyen bevésődik lelkébe s életének későbbi szakában is mindvégig utánzandó minta gyanánt fog előtte lebegni.

Csakhogy — fájdalom! — az ily mintaszerű családi élet mai nap már ritka helyen található fel. Sok családban a házastársak élete folytonos egyenetlenkedés, állandó harc és háború. A gyermekeket nem isten áldásának, hanem alkalmatlan tehernek tekintik. Az apa alig várja, hogy üzletébe, hivatalába menekülhessen előlük; az anya nem azt tartja első és legszentebb kötelességének, hogy összes idejét gyermekeinek szentelje, hanem — nyilvános szereplésre vágyódnán — különmű n ő-e g y e s ű l e t e k b e n, jótékonycélu b a z á r o k b a n keres szórakozást és hiú ünnepeltetést, a háztartás gondjait cselédekre, s a gyermekekkel való bajlódást folyton váltakozó nevelőnőkre hagyván. Világos, hogy ily körülmények közt rendszeres és következetes nevelésről szó sem lehet. Oly gyermekekkel szemben, a kik ily családi viszonyok közt nevelkednek, az iskola hatása sem lehet foganatos. Hiába hirdetjük mi a legszebb erkölcsi elveket, ha a gyermek otthon mindazoknak ellenkezőjét kénytelen látni és tapasztalni. Hiszen a szülői tekintély az általuk elkövetett roszat az ő szemeiben, melyek még helyesen itélni nem tudnak, nem csak kimentí, de úgyszólván szentesíti! Ennek komoly megtontolása kell, hogy kétszeres intőjelül szolgáljon a szülőknek arra, hogy gyermekeik előtt, ugy szavaikban valamint tetteikben is, a tiszta erkölcsösség kifogástalan mintaképe gyanánt tündöklőni buzgólkodjanak.

Sajnos, igen sok szülő van, a ki erről megfélemedkezvén, gyermekeinek erkölcsi érzetét már csirájában veszélyezteti sőt teljesen meg is rontja!

Legyen elég ez alkalommal csupán néhány legkiválóbb és legyakoribb ily esetre rámutatnunk.

Az emberi kedély legszebb virágainak egyike a képmutatás nélküli, benső vallásosság, a józan hitbuzgóság, melynek fejlesztése és ápolása az iskolának is egyik legelső és legszentebb feladata. A mai anyagias irányu kor sivár mezején e virág évről-évre kevesebb gondozásban részesül.

Templomaink közönséges ünnepnapokon kongnak az ürességtől. Az egy-két sátoros-ünnepet kivéve, az isten-háza csak oly rendkívüli alkalmakkor szokott benépesülni, ha abban diszruhába öltözött, számos előkelő nagy embereket lehet látni egy tömeg-

ben. Annál zsúfoltabbak a közmulatóhelyek még hétköznapokon is. S ha sok családapa gyermekeivel egy vasárnap délutánt a „természet templomában“ töltött, nem mulaszthatja el, hogy este azok élén be ne vonuljon egy-egy borházba vagy útszéli csárdába, a hol a bortól neki hevült mesterlegények sikamlós népdalokat zengedeznek, vagy katonák és cselédeányok tánczolnak s enyelegnek. S vajjon az itt látottak- és hallottakból szerezhetnek-e a gyermekek oly benyomásokat, melyek az ő szívöket vallás-erkölcsi tekintetben helyes irányban fejleszthetnék? — Az, hogy a szülők gyermekeiket isteni-tiszteletre vezessék — főleg városban, különösen itt a fővársban — a ritka esetek közé tartozik. Még azzal sem igen törődnek, hogy gyermekeik a legfeljebb egy-két heti órára korlátozott vallásitanítást pontosan és szorgalmasan látogassák. Az egyházra sokan csak akkor áldoznak fillérekkel, midőn erre esketési, keresztelési vagy temetési alkalmak miatt kénytelenek; az iskola fenntartására csak akkor és addig járulnak, míg gyermekeik iskolába járnak, s ekkor is — ha csak lehet — a tandíj-fizetés alól fölmentetik magukat. S hányszor voltunk már tanúi annak, hogy egy némely apa az iskolai beiratás alkalmával — gyermeke füle hallatára — azzal kérkedett, hogy ő egy „positív“ vallásnak sem híve s gyermekét is felekezetenélküli irányban szeretné taníttatni. — S vajjon az ily apák milyen vallás-erkölcsi szellemet olthatnak gyermekeikbe otthon a családi körben? — Nagyon sokat kellene elmondanunk, ha e kérdést tovább akarnók fejtegetni, de ez messze térítene el bennünket főtárgyunktól; azért elégedjünk meg ezúttal pusztán azzal, hogy e veszélyes irányzatra egyszerűen rámutattunk, jelezve azt, hogy az iskola ismeri a vallásos érzület ez ördögét, s — a mennyire tőle telik — igyekszik is ellene küzdeni.

S a hol az isteni-télelemre, az egyházi intézmények tiszteltetére úgyszólván mitsem adnak: lehet-e várni, hogy ott a világi hatóság annak a közjóra irányzott mindenmü intézkedése illő tiszteletben s tekintélyben részesíttessék?

Az iskola — hivatása szerint — azt tanítja: „Minden lélek a felső hatalmasságnak engedelmes legyen!“ — a miben a köteles tisztelet is benne foglalatik. — S hányszor van alkalmunk azt tapasztalni, hogy egyes családokban oly férfiakról, a kik a közbizalom által előljárói polczra emeltettek, tiszteltetlenül sőt sértőleg nyilatkoznak még pedig gyermekek előtt. Nem ritkán az iskola, a tanító részesül hasonló méltatlan megítélésben. — Nagy tévedés azt hinni, hogy az ily eljárás a gyermekekre nem gyakorol káros hatást. Oly gyermekek, a kik ily szellemben neveltetnek, korán hozzászoknak ahhoz, hogy minden-

nemű feljebbvalóik iránt bizalmatlansággal, tiszteletlenséggel, sőt nyílt engedetlenséggel viseltessenek, — s maguk a szülők is csakhamar tapasztalni fogják, hogy gyermekeik előtt saját tekintélyök nimbusa is elhalványodott.

Az erkölcsi tisztaság legbiztosabb öre a szemérem-érzet, mely a mily erős védője az erénynek, ép oly könnyen sérthető magában. Egy szó, egy tekintet, egy gyengédtelen érintés elégséges arra, hogy mint a gyümölcs hamva letöröltessék és megsemmisüljön. Épen azért kétszeresen szükséges, hogy fölötte a legéberebb szemekkel örködjünk. E részben a családi kör tehet legtöbbet, úgyszólván mindent; az iskola teendője csak arra szorítkozhatik, hogy a mit a családi nevelés és szoktatás épített, a kevésbbé nevelt vagy épen rossz gyermekekkel való érintkezés folyán le ne rontassék. — Rendes családi körben ez érzület épségben tartására minden óvó-intézkedés meg van téve. A felnőttek és gyermekek hálószerű sőt fekvő-helyei is lehetőleg el vannak különítve; lefekvés és felkelés, vetkezés és öltözködés szigorú felügyelet alatt történik; a művelt szülők óvakodnak oly szavaktól s cselekedtektől, melyek e tekintetben káros hatással lehetnének; vigyázók a cselédek megválasztásában s nem engedik meg, hogy gyermekük azok társaságában húzamosb ideig ellenőrzés nélkül tartózkodjanak, stb. De annál több veszély fenyegeti a gyermeket ott, a hol a család összes tagjai — sokszor idegen személyekkel összezsúfolva — egyetlen helyiségben tartózkodnak, s a hol a kicsinyek sok olyasmit kénytelenek látni és hallani, a mi őket nem ritkán megbotránkoztatja.

„Legtöbben abban hibáznak, hogy kevesebbet tartanak a gyermektől mint kellene. Mivel tán nem mutatja, azt hiszik, sok dologhoz nincs is esze, hogy megértse. Téves nézet, melyet ezerszer megczáfolt a tapasztalás. A mi ocsmányságot a kis gyermek lát, hall, azok lelke fenekén mint mérges magvak a föld méhében, szunnyadnak és kikelet beálltával csirázni kezdenek. A kis gyermek kíváncsibb, hogysen ilyesmit könnyen elfelejtene, és ha nem érti meg most, megérti később . . . A készlet megvan az emlékezés tárházában, és a képzelődés nem fog késni, hogy azt adandó alkalmal felhasználja.“ (Z. Varga M.)

A gyermekek számára szánt irodalmi termékek nemcsak értelmi, de egyszersmind kedély- és erkölcsképzés szempontjából is kiváló fontossággal bírnak. Ha azokat egészséges szellem lengi át, a szülők bennök a legjobb támogatókra találhatnak nevelői feladatuk teljesítésében, még akkor is, midőn a gyermekek maguk még olvasni nem tudnak. De a sok és sokféle itt is többet árt mint használ. Különösen elmondható az oly gyermekekre nézve,

a kikkél a szellemi élet korábban kezd fejlődni a rendesnél. Bámulatos mohósággal fogadják be ezek az egyes olvasmányok tartalmát s fel lévén keltve egyszer az olvasási- vagy legalább hallgatási-vágy, folyton újabb és újabb táplálék után sovárognak. Sok szülő és nevelő ilyenkor nem egyszer kényszerhelyzetbe jutván, kellő változtatás nélkül adja kezébe növendékének a könyveket, melyekből az könnyen oly képzeteket sajátít el, a melyek erkölcsi érzületét is korán megfertőztethetik vagy legalább helytelen irányba terelik. E tekintetben tehát nem ajánlhatunk eléggé nagy óvatosságot!

A férfiú arra levén hivatva, hogy tevékenységét a nyilvános téren, az élet nagy piacznán érvényesítse: a fiúkat már kezdettől fogva oly irányban kell nevelni, hogy e téren rendületlenül megállhassanak. Kitartó munkásság, szerény, de bátor fellépés, szilárd akarat és egyenes jellem, takarékoság és nemes áldozatkészség övéi s a közjó érdekében azon tulajdonok, melyek a férfiút ékesítik.

A nő igazi működési tere a ház, a családi kör. A természet által beléoltott nemes tulajdonokat csakis itt fejtheti ki egész pompájukban, s itt érvényesítheti azokat úgy, hogy belőlük magára s egész környezetére áldás fakadjon. A leányok nevelése tehát csak akkor mondható helyesnek, észszerűnek, ha végeredménye a háziasság megkedveltetése. Fájdalom, a mai kor ez ellen sokat vétkezik! Szegény családok leányaikat anyagi erejüket felülmúló fényűzésben nevelik s a házi foglalkozástól úgyszólván elidegenítik. Ezért láthatjuk, hogy míg sok anya egyedül végzi az összes házi teendőket, felnőtt leányai egész nap ünnepi ruhában hivalkodnak, mintha csak a mesebeli királyfiakat várnák, a kik őket a jólét fényes trónjára ültessék. S ha aztán, ifjuságuk elvirultával s fellengző reményeikben csalatkozva, egy szegény iparos házi körébe kényszeríti őket a sors: miként érezhetnék magukat ott boldognak, s hogyan boldogíthatnának másokat?

Vagy mit szóljunk, midőn azt látjuk, hogy a nő — megúnva a szűk családi kört s nyűgnek tartván az abban rá várakozó aprólékos teendők elvégzését — a nyilvánosság terén óhajt szerepelni s babérokat aratni, és midőn a mai nevelés-oktatás ez irányzatnak úgyszólván napról-napra még újabb táplálékot igyekszik nyújtani?

Igen jól tudjuk, hogy minél műveltebb a nő, annál inkább elvárhatjuk, hogy magasztos hivatását méltóképen betölthesse, s ezért csakis örülnünk lehet, midőn leányaink szellemi képzése mindinkább tökéletesbedik. Óhajtásunk csak az, vajha e képzés mindenkor és mindenben a nő természetes hivatását tartaná szem előtt. Mert senki sem tagadhatja, hogy minél több alkalmat ad a társadalom a nőnek arra, hogy természetes hivatásától eltérjen, s minél

több oly kötelességgel terheli őt, a mely arra kényszeríti, hogy idejét a házon, a családi körön kívül töltsse, melynek pedig egyedül ő lehet valódi őrangyala s a kit fizetett cseléd sohasem pótolhat eléggé: annál inkább fog szenvedni a családi nevelés, annál inkább el fog homályosodni a családi élet és boldogság napja. Pedig a társadalom, az állam épen a józan családi életben bírja legbiztosabb alapját, s a ki azt akár haszonélvezet, akár hiu szereplési vágytól ösztönöztetve megingatja, oly bünt követ el, a melynek átka az egész jövő nemzedékét fogja sújtani.

Nem tehetünk róla, de mi a női emancipáció lidércfényében nem tudjuk egy szebb, boldogabb jövő hajnaleszillagát felismerni s üdvözölni! S meg vagyunk győződve, hogy az a nő, a kit nyilvános szereplése miatt taps-zajjal üdvözöl a világ, — ha csak eredeti természetéből mesterségesen kivetkőztetve nincs, — nem az ünnepeltetés kábító, de múló tömjénfüstjében, hanem az élet vásári zajától távoleső édenben: a szeretet derűjében ragyogó nyugalmas családi otthonban érzi magát egyedül és igazán boldognak!

Befejezésül legyen szabad ide igtatnunk Dr. Hunfalvy Jánosnak a „Család könyvében“ megjelent „Család, nevelés“ című értekezéséből a következő részletet!

„A szorosabb értelemben vett nevelést, az az a lelkiület és jellem képezését csak az apa és anya képes teljesíteni. Gyöngye benyomásokból táplálkozik a kised lelke; halkán és észrevétlenül fölveszi a magvakat, melyek aztán benne kicsiráznak, nőnek is virágoznak, jó illatot árasztva, vagy burján és gyom gyanánt undorító büzt terjesztve. Mikor a gyermek a család kebelében megromlik, akkor az többnyire egész életére el van veszve, kevés esetben sikerül annak újjászületése, gyökeres javulása. Óh, vajha minden szüle meggondolná, hogy gyermekök mennyországba vagy pokla a család kebelében készül; vajha minden szüle ismerné magasztos feladatát s akarná és tudná azt megoldani! Valóban a szülék vállait súlyos felelősség nyomja; gyermekök üdvéről ők fognak számot adni.

Minden magyar család legyen az ismeretek és tudományok, a rend és erkölcs bölcsője és szentélye. Minden apa és anya szentelje idejét és erejét háza rendezésének, gyermekei nevelésének, a közmíveltség és közjólét gyarapításának. Hogy pedig azt sikerrel tehesse, ismeretben és erkölcsben kell folyton gyarapodnia. Ha a magyar családokat így meggyőződés lelkesíti, akkor élni és virulni fog a magyar nemzet s az unokák áldása a siron túl is”elkisérendi azokat!“

Luttenberger Ágost.

B) Adatok iskolánk ezévi történetéhez!

„Áldjad én lelkem az Urat, és minden belső részem az ő szent nevét!“ A királyi dalmok ezen szózatával kell iskolánk lefolyt évi történetének jelzéséhez fogjunk; mert öröm- és hálaérzet hatja át keblünket, ha a jelen tanév eseményeire visszapillantunk.

Szívünk ünnepélyes örömtől áradoz, midőn jelenthetjük, hogy ez évi zárvizsgáink mindegyikén egyházkerületünk szeretve tisztelt főpásztora, Nagyságos és Főtisztelendő Dr. Sz e b e r é n y i G u s z t á v püspök ur magas jelenlétével minket meg fog tisztelni.

1840 óta, a midőn ugyanis gyülekezetünkben az utolsó *canonica visitatio* tartatott, nem örvendhetett iskolánk a püspöki látogatás szerencséjének. És azért annál nagyobb igénytelen üdvözetünk hála kebelből fakadó nyilvánulása, mert habár érdemekben gazdag püspökünk életét 70-nél több év terhe nyomja, még sem riad vissza, hogy kegyes leereszkedésében 15 félnapon át nép- és polgári iskolánk osztályainak előmenetelét és haladásunk állapotát megvizsgálja és ezáltal iskoláinkról magának hű képet szerevezve, arról egyházkerületének jelentést tegyen. Fogadja ezen áldozatáért tanító-testületünk hála köszönetét, valamint azon ígéretét, hogy ha netalán némi hiányt tapasztalna, teljes igyekezettel és kitartó szorgalommal azon leszünk, hogy méltányos igényeinek legnagyobb készséggel és mindenben pontosan megfelelni törekedjünk. És a midőn Ő nagyságának, mint felekezeti népoktatás-ügyünk lelkes apostolának és tevékeny munkásának is minden jót és hosszú életet kívánunk, kérjük egyttal, hogy továbbra se szünjék meg bölcs tanácsával és hathatós pártfogásával minket nehéz munkánkban támogatni.

Háladáatos szívvvel és örömtől sugárzó arccal jubilálhatunk, ha iskolánk jelen állapotát összehasonlítjuk azzal, a mint azt a negyvennyolcz év előtti *canonica visitationális* jegyzőkönyv feltünteti. Akkor magyar-német gyülekezetünknek csak két elemi fuosztálya volt Balassovics Lajos és Stuhmüller Samu

tanítók vezetése alatt, két leány-osztálya Wagner István és Dirner Endre urak vezetése alatt, és három osztályban hat tanfolyamu gymnáziuma, mely különféle iskolái tanítványainak összes száma csak 480-ra rúgott. Most már csak magának a nép- és polgári-iskolának tantestülete áll, a mint azt az alább következő táblázat feltünteti: 11 rendes és 8 segéd- és póttanítóból, nem tekintve a rendkívüli tantárgyak tanárait és a más felekezeti növendékek hitoktatóit, kiknek vezetése alatt iskoláinkban egy négyosztályu elemi fiúiskolában, egy négyosztályu elemi leány-iskolában, egy eddig három osztályu polgári leányiskolában és egy kétosztályu vegyesnemű előkészítő iskolában az Erzsébet-külvárosban, ez évben összesen már **727** gyermek nyerte első kiképeztetését. Ezen örömlünket még fokozza azon tény, hogy az eddig még csonka leányiskolánk a jövő tanév kezdetével már teljes lesz, a mennyiben az utolsó évfolyam, a polgári IV. leányosztálynak felállítása már elhatározott és e célból a tantestület Weber Margit tanítónő egyelőre ideiglenes minőségben történt megválasztatása által már is kiegészítettett, úgy hogy immár most leányaink egységes tanterv szerint, az elemi iskolától kezdve egész a polgári iskola legfelsőbb osztályáig gyülekezetünk saját iskolájában nyerhetik szellemi kiképeztésüket oly irányban, hogy majd egykoron ne csak maguk válhassanak a társadalomnak értelmes nőtagjaivá, de annak idejében egyszersmind egyházunk számára is vallásos érzületben felnőtt hitbuzgó tagokat nevelhessenek.

Áttérve évi adafaink rendes sorára, mindenek előtt meg kell említenünk, hogy iskoláink vezetésében annyiban állott be változás, a mennyiben eddigi felügyelőnk Nagyságos Fabiny Gyula ur a magyar egyház által felügyelőül megválasztatván, az ez által megüresedett iskolai másod-felügyelői állás a jövő évi tisztújításig helyettesítés útján töltetett be, még pedig Dr. Vetsey István presbyter ur által, kinek már eddig is kifejtett buzgó tevékenysége teljes biztosítékot nyújt arra nézve, hogy az ő vezetése alatt elemi iskoláink mint eddig, úgy ezentul is fejlődni fognak. Nagyságos Fabiny Gyula ur pedig engedje meg, hogy e helyen is leróhassuk iránta érzett benső hálánkat azon odaadásért és áldásos működéséért, melyet 5 éven át népiskolánk érdekében oly buzgón tanusított.

Meleg köszönetünket fejezzük ki a Nt. Presbyteriumnak is, a mely a tanszerek szaporítására és az általunk kért tanügyi szak- és folyóiratok előfizetésére az idén is tetemes összeget volt kegyes megszavazni.

Hálásan megemlékezzvén továbbá az iskola szükségleteinek fedezésére tett adományokról, különös köszönettel említjük meg

fő városunk tekintetes törvényhatósága részéről megszavazott 3000 frtnyi segílyt; Jármái Gusztáv urnak az iskolai tinta szükséglet nyújtását; néhai Leyritz, született Moysisovits Róza asszony végrendelete értelmében iskolai alapunkhoz befizetett 300 frtnyi hagyományát; Thallmayer Lajos ur nagyobb értékű chemiái szereket és több könyveket ajándékozott iskolánknak. A királyi magyar Természettudományi Társulat tek. Lengyel István igazgató ur szíves közbenjárása folytán szinte több értékes könyvvel volt kegyes, tanítói könyvtárunkat gyarapítani, mely adományokért hálás köszönetünket e helyen is kifejezni el nem mulaszthatjuk.

2. A tanári testület személyzetében csak annyiban történt változás, hogy a polg. III. leányosztály felállítására folytán Scholtz Lajos tagtársunk a negyedik elemi osztályból áthelyeztetett a polgári iskolába, az ő helyébe lépett Mikolik Kálmán, a III. leányosztálynak volt tanítója, kinek osztályát ismét Küttel Kornélia kisasszony vette át. Az első osztályba pedig annak helyére egyelőre ideiglenes minőségben Szelényi Gizella kisasszony lett megválasztva.

3. Az iskolai élet jelentékenyebb napjaira és eseményeire vonatkozólag meg kell említenünk, hogy a szokott módon történt beiratások után szept. 7-én Nt. Horváth Sándor lelkész ur által végzett istentisztelettel kezdtük meg a tanítást, mely az idén minden megszakítás nélkül — az év végéig rendesen folyt, kivéve az I. fosztályt, melyben a tanítás — kanyaró miatt — közel 4 hétig szünetelni volt kénytelen.

E helyen meg kell emlékeznünk egyház-gyülekezetünk megalapításának a lefolyt évben bekövetkezett 100-ik évfordulójáról is, a mely alkalomból tartott dísz isteni tiszteletén és egyéb ünnepélyességein tanítói testületünk is részt vett.

4. Tanítványaink létszáma összesen 727. Ezek közül kimaradt az év folyama alatt 24 meghalt 1; testi gyengeségök tekintetbe vétele mellett orvosi bizonyítvány alapján magánvizsgára bocsáttatott 17, úgy hogy a nyilvános évi vizsgákon 685 tanítvány vett részt. A beiratott fiuk létszáma, 275 a leányoké 452. az összes beírottak között 149 van olyan, kik nálunk az idén először vétettek föl; a többi 578 már tavaly is a mi növendékünk volt. Felvételi vizsga 17-től követeltetett; végre a házi nevelésben részesültek közül a mai napig 59-én jelentkeztek magánvizsgára, kikkel együtt tanulóink összes létszáma 786-ot tenne.

5. Tandíj fejében az idén befolyt 14999 frt; tehát 1910 frttal több mint tavaly; a tandíjmentesek száma (110) ismét 9-czel csökkent. A kiadások, — tekintetbe véve a III. polgári osztály fel-

állítását — szaporodtak ugyan, mindazáltal — nem számítva a tantermek házbér értékét, mely 5300 frttal vétegett számításba, — az egyháznak közös pénztárából tavalyhoz képest ismét sokkal kisebb összeggel, az az csak 481 frt 64 krral kellett az elemi iskola hiánylatát pótolni, mely tény eléggé tanusítja, hogy iskolánk anyagi tekintetben is mindinkább gyarapodik.

6. Növendékeink erkölcsi szellemét illetőleg megnyugvással állíthatjuk, hogy az a magaviselet, szorgalom és a tanulásban tett előmenetelre nézve általában kielégítő volt, a mely állításunkat azon tény is bizonyítja, hogy megvizsgált tanítványaink közül 647 haladó, és csak 55 utasított pótvizsgálatra vagy osztály-ismétlésre, mely az összes létszámnak csak 7 százalékat teszi, mi bizonyosan megnyugtató eredmény.

7. Az egészségi állapotok azonban a lefolyt évben nem voltak teljesen kielégítők, a mennyiben a betegség okozta mulasztások száma igen nagy volt és egyeseknél a 100 félnapot is meghaladta. A tiszti főorvostól 123 esetben szállítottunk fel a ragályosan megbetegedettek és azok testvéreinek több heti távollátására.

8. Végre teljes örömmel jelenthetjük, hogy szegényebb tanulóinknak az idén is voltak nemeskeblű jóttevői. A német gyülekezetünk kezelésére bizott „Kullmilz“-alapítvány kamataiból 11 gyermeknek tankönyveket szereztünk; a „Thabita“ egyesület a didergő gyermekeket meleg öltönnyel látta el; a szünidei gyermektelep 2 beteges fiút és 3 leányt részesített működésének áldásában; Schelken József és Leyrer Emil urak szíves közvetítései folytán jótékony társaságoktól 5 tanítvány ruháztatott fel, és egyéb ruha és tankönyv adományokat nyújtottak a következő adakozók: Fabiny Gyula ur, Mauritz Anna urnő, Hertzka Adél, Hertzka Irén, Györfy Mariska, Stühmer Ella, Nathan Aranka, Scherman Vilma, Ferenczy Mariska, Guszman Erzsébet, Rosenfeld Ida, stb. tanítványok.

Fogadják mind ezen jóttevők az iskola és a segélyezett tanulók nevében mély köszönetünket, melylyel tanügyi érdekeinket jövőre is becses figyelmökbe és meleg pártfogásukba ajánljuk.

F. A.

C) Iskoláink tanítói-testülete.

A tanító neve	tanít	tantárgy, osztály	heten- kinti órasz.	Jegyzet
Alex Albert r. tanító	1872 óta	A II. fosztály tanítója	20	A tan. könyv- tár kezelője
Dittmann Antal s. tanító	1850 óta	tanítja a rajzt. a IV. fi- osztály s a polg. leány- osztályokban	10	Ny.főv. közs. rajztanár
Falvay Antal r. tanító	1860 óta	tanít a polg. leányosztá- lyokban	20	E.i.gazgatós az esp tanítói kör elnöke
özv. Gerzso Károlyné s. tanítónő	1885 óta	Kézimunka-tanítónő	12	—
özv. Grissza Kálmánné s. tanítónő	1878 óta	tanítja a kézimunkát	12	—
Kardeván Vilmos r. tanító	1867 óta	tanít a polg. leányosztá- lyokban	19	—
Kurz Sámuel r. tanító	1863 óta	A III. fosztály tanítója	19	Az esp. isk. biz. tagja
Küttel Kornélia r. tanító	1876 óta	A III. leányosztály taní- tónője	20	—
Luttenberger Ágost r. tanító	1866 óta	Az I. foszt. tanítója	20	Az Eötvös- alap titkára az esp. isk. bi- zotts. jegyz. Az esp. isk. biz. tagja
Lux Ede r. tanító	1866 óta	A IV. fosztály tanítója	19	—
Maurer Rezső s. tanító	1886 óta	tanítja a tornázást	16	—
Mikolik J. Kálmán r. tanító	1875 óta	A IV. leányoszt. tanítója	20	Az esp. isk. biz. tagja Test. ért. jegyző
Rajnai Klára s. tanítónő	1885 óta	A külv. iskolák kézimun- kák tanítónője	12	—
Schulek Vilma s. tanítónő	1877 óta	tanítja a kézimunkát	12	—
Schmid Tivadar s. tanító	1870 óta	tanítja az éneket a III. és IV. foszt. és a polgári leányosztályokban	5	Gyülekezeti organista
Scholtz Lajos r. tanító	1874 óta	tanít a polg. leányosztá- lyokban.	20	—
Szelényi Gizella s. tanítónő	1887 óta	Az I. leányoszt. tanító- nője	20	—
Tomassek Ilona r. tanító	1875 óta	A II. leányoszt. tanítónője	20	—
Záboj Alajos r. tanító	1852 óta	A külvárosi vegyesnemű I. és II. egyesített osz- tályok tanítója	20	—

Jegyzet. A francia nyelvet **Erard Julia** asszony tanította. Hitoktatók: **Tiszt. Lollok Lénárd** és **Némethy Lajos** rom. kath. belv. kápl. s hitelemző urak: **Kornfeld Gyula**, **Obláth M.** és **Tauszky Sámuel** az izr. hitközség hitoktatói.

D) A bevégzett tananyag.

a) A népiskolában.

I. F I O S Z T Á L Y.

Osztálytanító: Luttenberger Ágost.

1. Vallástan.

12 bibliai történet az ó- és 12 történet az új szövetségből. Egyházi énekek és imák.

2. Nyelvtan.

Magyar és német írás és olvasás s a nyelvtan alapfogalmainak idevonatkozó része, szorosabb meghatározás nélkül.

Egyszerű nyelvtani gyakorlatok megfejtése szóval, a palatáblán és írófüzetben.

3. Számтан.

A négy alpművelet szóval és jegyekkel az 1—50-ig terjedő számkörben.

4. Szemléltető oktatás.

Az iskola, a szülői ház, házi állatok; a kert, az utcza, a helység, kézművesek, kereskedők; a mező, rét, erdő; néhány mezei és erdei állat és növény; a hegy, a víz; időváltozások.

Elbeszélések a gyermeki életből; állatmesék. Gyermekdalok és költemények.

II. F I O S Z T Á L Y.

Osztálytanító: Alex Albert.

1. Vallástan.

A tanterv által előirt bibliai történetek, imák és egyházi énekek.

2. Magyar nyelv.

A helyes olvasás gyakorlása. A tőmondat s ennek különféle alakjai; a főnév, tulajdonnév, ige, személyes-névmás, melléknév és számnév. Rövid nyelvtani feladványok. Költemények emlékelése.

3. Németnyelv.

A magyar nyelvtanítás anyagának megfelelőleg gyakoroltatott a gépies s helyes olvasás és írás, és megismertettek az egyszerű mondat és abban előforduló beszédrészek. Fordítási és szavalási gyakorlatok.

4. Számтан.

A négy alapművelet az 1—500-ig terjedő számkörben elvont és megnevezett számokkal. A mértékek megismertetése.

5. Szemléltető oktatás.

A háziállatok és néhány a kertben, mezőn, erdőben vagy vízben élő állat; a legfontosabb növények és ásványok. Némely földrajzi fogalmak; a határ és az abban látható főbb tárgyak. Budapest tíz kerülete és a város környéke.

6. Szépirás. — 7. Rajz. — 8. Ének. — 9. Torna.

Rend és szabadgyakorlatok. Ugrás, lábtó, mászás, lebegőfa.

III. F I O S Z T Á L Y.

Osztálytanító: K u r z S á m u e l.

I. Vallástan.

A bibliai történetek összefüggésökben. Jézus és az apostolok élete és főbb tanai; az ur imája; sz. írásbeli mondatok és egyházi énekek.

2. Magyar és német nyelvtan.

Az értelmes és helyes hangsúlyozással való olvasás. Az egyszerű és bővített mondatban előforduló beszédrészek; a név- és igeragozás elemei, ugymint a helyesírás főbb szabályai. Alkalmos versek és velősebb mondatok betanulása. Fordítási gyakorlatok.

3 Számtan.

Az 1-től—10,000-ig terjedő számkörben a 4 alapművelet alkalmazott példákban. A különféle mértékek ismertetése.

4. Földrajz és hazai történelmi képek.

A főváros s ennek környéke. Pest-Pilis-Solt-Kiskún vármegye és hazánk egyes vidékeinek megismertetése kapcsában egyes történelmi képek.

5. Természetrájz.

A gerinces állatok; a növényországból a legszükségesebb tudnivalók s egynehány ásvány.

6. Szépirás. — 7. Rajz. — 8. Ének. — 9. Torna.

IV. O S Z T Á L Y.

Osztálytanító: L u x E d e.

1. Vallástan.

Az Isten, önmagunk és embertársaink iránt való kötelességek ismertetése, a 10 parancsolat és a hegyi beszéd tárgyalása által; az apostoli hitvallás ágazatainak ismertetése és megmagyarázása a bibliai történetek alapján; szentírásbeli helyek és egyházi énekek.

2. Magyar és német nyelvtan.

Az értelmes és szép olvasás. A tő, csonka, bővített, összevont és összetett, főleg az egymasmellé sorolt mondatok megkülönböztetése; a ragok és képzők ismertetése; a mondattanhoz kapcsolt írásbeli gyakorlatok.

3. Számítan.

A négy alpművelet begyakorlása nagyobb és különnevű számokkal; ezeknek egyneműekké való változtatása és a közönséges életben előforduló törtszámok.

4. Földrajz.

Magyarország megyénként, a magyar államot környező államterületek, nevezetesen az Osztrák állam és Európa államainak általános ismertetése.

5. Történet.

A történeti képek bővítése és az időszakok szerint való rendezése által nemzetünk fontosabb történeti mozzanatainak ismertetése.

6. Természetisme.

A gerincztelen állatok; a leginkább használt növények és ásványok ismertetése.

7. Rajz.

Különféle állású vonalak, szögek s ábrák hálózat nélküli rajzoltatása.

8. Szépirás. — 9. Ének. — 10. Torna.

A megelőző osztályok anyaga; lengőkötél, támfa, gyűrűhinta.

JEGYZET. Az I—IV. leányosztályok tananyaga — csekélyebb változásokat kivéve — az elemi fiúosztályokban közölt tananyaggal azonos.

**b) Terézkülvárosi I. és II. osztályu vegyesnemű
népiskola.**

Osztálytanító: Z á b o y A l a j o s.

1. Vallástan.

18 ó- és 18 új szövetségbeli történet; néhány egyszerű bibl. mondat; alkalmas imák és egyházi énekek.

2. Magyar és német nyelvtan.

Magyar és német olvasás és írás; az egyszerű állító, tagadó, kérdő és parancsoló mondat; a tárgyat, személyt, tulajdonságot és cselekvést jelentő szavak; egy-két- s több tagu szók; nagy betűvel kezdődő szavak és egyszerű mondatok írása.

3. Szemléltető oktatás.

Az iskola, a szülői ház, a város, a kert, a mező, a rét, az erdő s a határ.

4. Számtan.

Az 1-től — 300-ig terjedő számkörben a 4 alapművelet, főképp fejbéli számvetés útján és az életben gyakorta előforduló példákban.

5. Rajz. 6. Szépirás. 7. Ének.

C) Kézimunkák

tanítottak a belvárosi leányosztályokban: Schulek Vilma,
özv. Grissza Kálmánné és özv. Gerzso Károlyné által:
a külvárosi iskolában: Rajnay Klára által.

I-ső osztály: Egyszerű kis szalagok kötése; harisnyakötés.

II-dik osztály: Horgolás és betűjegyzés elemei.

III-dik osztály: Horgolás, szoros-mintaszalag kötése, betűjegyzés.

IV-ik osztály: Lyukacsos mintaszalag kötése, színes pamuttal való himzés.

Ezekon kívül kivételesen és csak a t. szülők kívánságára, a gyermekek tehetsége és kiképzett ügyességéhez mért fényüzési munkák is készítették egyes családi ünnepélyek alkalmára.

d) **A polgári leányiskolában.**

I. O S Z T Á L Y.

Osztályfőnök: Scholtz Lajos.

1. Vallástan.

A keresztyénség története a 30 éves háborúig; különösen a hitjavítás hazánkban. Egyházi énekek. (Tanította: Falvy A. hetenkinti 2 órában)

2. Magyar nyelv.

Előszelő prózai és költői olvasmányok tárgyi és nyelvi magyarázata. Mondatok alapján a mondatrészek és beszédrészek meghatározása s az alaktan kifejtése. Teljes név- és igeragozás. Könnyebb elbeszélések, leírások, levelek szerkesztése. (Tanította: Falvy A. hetenkinti 3 órában.)

3. Németnyelv.

Mondattani alapon a mondat és beszédrészek tüzetesebb ismertetése; névszók ejtegetése és igék hajlítása. Könnyebb elbeszélések, mesék, levelek fogalmazása. (Tanította: Kardeván Vilmos het. 3 órában.)

4. Mennyiségtan.

a) Szám-tan: A négy alapművelet elvont és különnevű számokkal, közönséges és tizedes törtekkel. Összevonás, szétbontás. Időszámítás.

b) Mértan: A mértan elemei; az egyenes vonal, a kör, a szögek és azok mérése, a háromszögek különféleiségei és ezeknek rajza. (Tanította: Scholtz Lajos het. 3 órában.)

5. Földrajz.

A Magyar-Ausztria monárchia természeti és politikai földrajza részletesen. (Tanította: Kardeván V. hetenkinti 2 órában.)

6. Történelem.

Hazánk története a legújabb időig (Tanította: Kardeván V. hetenként 2 órában.)

7. Természetradjz.

A gerinczesek jellemzőbb alakjainak részletes leírása és osztályozása. Több virágos növény leírása, tekintettel főbb alaktani jellegökre s ipari fontosságukra. (Tanította: Scholtz L. het. 2 órában.)

8 Természettan.

A testek általános tulajdonságai. Az anyag halmazállapota. A folyós és légnemű testek tulajdonságai. A hő tulajdonságai. (Tanította: Scholtz L. het. 2 órában.)

9. Szépirás.

A magyar és német folyóírás. (Tanította: Falvay het. 1 órában.)

10. Rajz.

Egyes vonalú síkdíszítmények rajza; ismert és tanult alakok kombinálása. (Tanította: Dittmann A., het. 2 órában.)

11. Ének.

A zenei alapismeretek. Egyszólamú dalok és egyházi énekek. (Tanította: Schmid T. het. 1 órában.)

12. Kézi munka.

Egy harisnyakötése, párját otthon kötik. Mintaszalag hálózása. Színes himzés különböző öltésekkel. (Tanította: özv. Grissza Kálmánné assz. het. 2×2 órában.)

13. Torna.

Az elemi osztályaink tananyagának bővítése, összekötve gyakorlatokkal a vízszintes és rézsutos lábtón, lebegőfán, lengőkötélen, támfán és gyűrűhintán. (Tanította: Maurer R. het. 2 órában.)

14. Francia nyelv.

Ezen tantárgy rendkívüli lévén, az erre jelentkező tanulók 2 csoportra osztva, csoportonként heti 5 órán tanítottak az alaktan elemeiben, gyakoroltattak a helyesírásban, fordításokban és szaválásban. (Erard Julia assz. által.)

II. OSZTÁLY.

Osztályfőnök: Kardeván Vilmos

1. Vallástan.

A vallás fogalma. A Biblia. Hit és erkölcstan. Perikopák. Egyházi Énekek. (Het. 2 óra. Falvay.)

2 Magyar nyelv.

A magyar nyelv mondat- és alaktana, folytonos elemzéssel kiváló figyelemmel a helyesírásra és az írásjelek használatára. Mondatrövidítés. A körmondat. Prózai és verses olvasmányok. Irálygyakorlatok és szavalatok. (Het. 3 óra. Falvay.)

3. Német nyelv.

Az alaktan ismétlése mellett a mellé- és alárendelt mondatok és a körmondat. Prózai és költői szemelvények. Írásbeli dolgozatok. (Het. 3 óra. Kardeván.)

4. Mennyiségtan.

a) Számítan: Számolási előnyök; a rövidített számtani műveletek tizedes törtekkel. Az olasz gyakorlat. Egyszerű és összetett hármasszabály. Aránylatok.

b) Mértan: A háromszögek egybevágósága és hasonlósága; a négyszög, a körbe és a kör körül irt szabályos sokszögek. Az alakok szerkesztése adott alkatrészekből. (Het. 3 óra Scholtz.)

5. Földrajz

A föld általános leírása. Európa jellemzőbb természeti jelenségeivel. A tanult országok vázlatának készítése. A menüiség-tani földrajz elemei. (Heti 2 óra. Kardeván.)

6. Történelem.

Az ó-kori népek történelme röviden; a görögök és rómaiaké részletesebben. (Het. 2 óra. Kardeván.)

7. Természetrájk.

Az állattan gerincztelen osztályai rendszeresen. Az egyszikü és kétszikü növények egyes fontosabb családjai. A növények rendszertana röviden. (Het. 2 óra. Scholtz.)

8. Természettan.

A hangtan, fénytán, delejesség és villamosság elemei. (Het. 2 óra. Scholtz.)

9. Rajz.

Vegyes és görbe vonalu síkdíszítmények rajzolása; (Het. 2 óra. Dittmann.)

10. Ének.

Zenei alapismeretek; egyházi énekek; egy és kétszólamu dalok. (Het. 2 óra. Schmid.)

11. Kézi munka.

Hurkolás. Varrás elemei. (Hetenként 2×2 órában; özv. Grissza Kálmánné.)

12. Szépirás.

(Mint az első polg. osztályban.)

13. Torna.

(Mint az első polg. osztályban.)

14. Franczianyelv.

(Mint az első polg. osztályban.)

III. O S Z T Á L Y.

Osztályfőnök: Falvay Antal.

1. Vallástan.

A Biblia fontossága. A szentírás, különösen az ó szövetség egyes könyveinek részletes ismertetése. A választanok. Perikopák. Egyházi énekek. (Hetenkint 2 óra. Falvay.)

2. Magyar nyelv.

Alkalmas költői és prózai olvasmányok alapján az egyszerű és szép irály kellékei. Hangsúlyos verselés a tárgyalt költemények alapján. Az írásművek felosztása és egyes fajainak ismertetése. Közéleti fogalmazványok és egyéb írásbeli dolgozatok. Arany János „Toldi“-ja nyelv- és tárgymagyarázattal. Szavalatok. (Hetenkint 3 óra. Falvay.)

3. Német nyelv.

Német verstan, jelesen: a szótagok mértéke, a verslábak és verssorok, a rím fajtái és nevei, a versszakok. A költői műfajok. Két hetenkint írásbeli dolgozat, részint szabadon, részint az olvasmányokból merítve. (Heti 3 órában. Kardeván.)

4. Számtan és mértan.

A százalékszámítás, száztól, százban s százra alkalmazva a rabatt, a nyereség és veszteség, alkusz, agio, kölcsöntörlesztés és évjáradékok kiszámítására. A láncszabály. A hazai és a legfontosabb külföldi pénznemek ismertetése és átszámítása.

A sík idomok területeinek s a legegyszerűbb mértani testek térfogatának kiszámítása. (Heti 3 órában. Scholtz.)

5. Földrajz.

Amerika, Ázsia, Afrika és Ausztrália természeti és politikai leírása. A legnevezetesebb fölfedezési utak és utazók. (Heti 2 órában. Falvay.)

6. Történelem.

A középkor történelmének nevezetesebb eseményei időrendben tárgyalva, különösen felölelve a művelődési fejlődéseket. (Heti 2 órában. Kardeván.)

7. Természetrajz.

a) Egészségtan. Az egészségtan tárgya, célja és felosztása. Az egészségre ható különböző tényezők. Ragályos és járványos betegségek. Rögtöni segély életveszély esetén. A testi nevelés főbb elvei.

b) Ásványtan. A nevezetesebb ásványok és kőzetek ismertetése. (Heti 2 órában. Scholtz.)

8. Természettan.

A szilárd, csepegős és terjengős testek egyensúlyáról és mozgásáról. (Heti 2 órában. Scholtz.)

9. Rajz.

Sík díszítményeknek rajzolása és festése- (Heti 2 órában Dittmann.)

10. Szépirás.

A magyar és német folyóírás gyakorlásán kívül a rondéírással díszbetűk. (Heti 1 órában. Falvay.)

11. Ének.

Az énekléshez szükséges zeneelmélet. A hangközök és kemény hangnemek ismertetése és gyakorlása. Egyházi énekek és kétszólamú dalok magy. és ném. szöveggel. (Heti 1 órában. Schmid.)

12. Kézimunka.

Hurkolás. Betű — színes és fehér himzés és ezek gyakorlati felhasználása. Egy leánying fehérhímzéssel díszítve. (Heti 2×2 órában; özv. Grisszáné.)

13. Testgyakorlás.

(Fakultative a II. polg. osztálylyal együttesen.)

14. Franczianyelv.

(Mint a többi polg. osztályokban.)

E) Óra-beosztás.

Tantárgy	Belvárosi											külvárosi vegyesnemű iskola
	el. fu-iskola				elemi				polgári			
					leány-iskola							
	I.	II.	III.	IV.	I.	II.	III.	IV.	I.	II.	III.	I. és II.
Vallástan . . .	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Magyarolvasás, írásnyelvtan	4	3	3	3	4	3	3	3	3	3	3	4
Német olvasás, írásnyelvtan	4	3	3	3	4	3	3	3	3	3	3	4
Számítan . . .	4	4	3	3	4	4	3	3	2	2	2	4
Mértan . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—
Földrajz . . .	—	—	} 3	2	—	—	} 3	2	2	2	2	—
Történet . . .	—	—		2	—	—		1	2	2	2	—
Természetrajz	—	—	2	2	—	—	2	2	2	2	2	—
Természettan	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	1	—
Beszéd- és érte- lem gyakorlatok	4	4	—	—	4	4	—	—	—	—	—	4
Írás . . .	} 2	2	2	2	} 2	2	2	2	1	1	1	} 2
Rajz . . .		1	1	4		1	1	1	2	2	2	
Ének . . .		1	1	1		1	1	1	1	1	1	
Torna . . .		—	2	2		2	—	—	2	2	2	
Kézi munkák	—	—	—	—	6	6	6	6	4	4	4	—
Francia nyelv (mint rendki- vüli tantárgy)	—	—	—	—	—	—	—	—	(2)	(2)	(2)	—
Összes óraszám	20	22	22	26	26	26	28	28	29	29	29	20

F) Tankönyveink.

* Használt tankönyvek.	Fiu- osztály- ban	Leány- osztály- ban
1. Német K. a keresztyén vallás elemei tankönyve	III.	III.
2. Vallástán Sztechlo Endrétől	—	I. II. polg.
3. Győry V. Luther kis kátéja	IV.	IV. I. II. polg.
4. Székács Káté	—	III. polg.
5. Pálffy kis egyháztörténete v. Korcsek kleine Reformationsgeschichte	—	I. II. polg
6. Batizfalvy Biblia ismertetés	—	III. polg.
7. Egyházi énekek ev. iskolák számára	III. IV.	—
8. Schmid énekes könyv	III. IV.	I. II. III. polg.
9. Uj testamentom	IV.	IV. I. II. III. p.
10. ABC- és olvasókönyv Péterfy S. és társaitól	I.	I.
11. Haesters Fibel	I.	I.
12. Falvy és társai magy.-ném. olvasókönyve	II.	II.
13. Gáspár. olvasókönyvei	III. IV.	III. IV.
14. Révy F. magyar olvasókönyv	—	I. polg.
15. Gyulai magyar olvasó könyv	—	II. polg.
16. Lehr Arany Toldija	—	III. polg.
17. Jausz Lesebuch II. III	III. IV.	—
18. Heinrich Károly német olvasókönyv I. II.	—	I. II. polg.
19. Bárány, Nyelvkönyv I. II.	III. IV.	III. IV.
20. Torkos L. magyar nyelvtan	—	I. II. polg.
21. Dr Szántó iránytan s olvasókönyv	—	III. polg.
22. Junghanns-Striker Sprachschule I—III.	II—IV.	II-IV.
23. Böhm-Steiner kl. deutsche Sprachlehre	—	I. II. polg.
24. Dr. W. Jütting praktische Poetik	—	III. polg.
25. Luttenberger számtani példatár	I.	I.
26. Füredi számtani példatár II. III.	II III.	II. III.
27. Emericzy számtani példatár IV.	IV.	IV.
28. Vajdafi Számtan I. II. III.	—	I. II. III. polg.
29. Gáspár földrajza	III. IV.	III. IV.
30. Dr Hunfalvy J. földrajza	—	I. II. III. polg.
31. Kurz S. Budapest s környékének helyrajza	III.	III.
32. Gönczy Magyarország, Osztrák állam s Európa térképei	III IV.	III. IV.
33. Homolka Magyarország térképe	—	I. polg.
34. Lánge-Cherven Földrajzi Atlasz	—	I. II. III. polg.
35. Ballagi K. és Nagy L. Magyarok története	III. IV.	III. IV. s I. p.
36. Führer világtörténete	—	I. II. polg.
37. Emericzy-Somogyi természetrajza	IV.	I. II. polg.
38. Schubert-Dékán természettana	—	I. II, polg.
39. Greguss-Berecz természettan	—	III. polg.
40. Dr. Széll L. egészségtana	—	III. polg.
41. Fillinger állattan I. II.	—	I. II. polg.
42. Szecskey növénytan I. II.	—	I. II. polg.
43. Szabó ásványtan	—	III. polg.

G) Az iskola taneszközei, évi jövedelme és kiadásai.

Az iskola neve	Tanítási nyelv	Épü- lete		Taneszközei										Évi jövedelme		Évi kiadása *		Jegyzet	
		tulajdon bérlet	tanterem	tanítólak	fekete író-tábla	hányféle fali olvasó tábla gyűjtemény	fali térkép	földgömb	Termé- szetrajzi eszközök		Termé- szettani eszközök		K ö n y v t á r *)		Évi jövedelme		Évi kiadása *		
									ábra gyűjtem.	term. gyűjtem.	ábrák gyűjtem.	term. gyűjtem.	Tökepénz kamatjából tanuljból	fővárosi segélyből	Egyházi segély	Egyh. áldozatok s vegyesekből	összesen		Pízetésekre
A budapesti ág. hitv. ev. gyülekezet (Deák-téri 4 osztályu) fiu-iskolája.	Magyar és német	1	4	1	6	2	7	1	4	4	—	—	1 tanítói 185, I ifjusági 270 kötettel		2746 frt 62 kr.		—		*) Az egyháztól átengedett tanter- mek házbérértéke 5300 frt és a hit- oktatás költsége 4450 frttal jelen számadásnál nem vétettek tekintetbe
A budapesti ág. hitv. ev. gyülekezet (Deák-téri 4 osztályu) leány-iskolája.		1	4	—	6	2	7	1	4	4	—	—	14999 » — »		3000 » — »		481 » 64 »		
A bp. ev. gyülekezet 3 oszt. polg. leányiskolája.		1	3	2	4	—	9	2	1	1	2	2	421 » 60 »		21.648 » 86 »		19710 » 93 »		
A budapesti ág. hitv. ev. gyül. külvárosi 2 osztályu vegyesnemű népiskolája (Klauzál-ntcza 21. szám.)		—	1	1	1	2	2	2	1	1	—	—	514 » 69 »		396 » 30 »		369 » 05 »		
		3	1	12	4	18	6	25	5	10	10	2	3	2	21.648 » 86 »		—		

H) Tanulóink számának táblázatos kimutatása.

Osztály	A tanulók száma		Vallása					Anyanyelve		Születése éve										Születik polgári állása			Tandíj	Élemlétek								
	beiratott	Ezek közül meghalt	ág. hitv.	reform.	róm. kath.	görög-keleti	izraelita	magyar	német	tót	egyéb	1881	1880	1879	1878	1877	1876	1875	1874	1873	1872	értelmiségi	kereskedő	iparos	földbirt. v. bérlő	szem. szolgálattevők, munkások	fizetők	tandíjmentesek	haladók	ismétlők		
Belvárosi I. fu	45	—	21	3	3	—	18	34	11	—	—	36	7	1	—	—	—	—	—	—	—	18	17	7	—	—	3	40	5	44	1	
" II. "	53	—	30	3	3	—	17	47	6	—	—	40	19	3	—	—	—	—	—	—	20	21	12	7	—	8	50	3	46	6		
" III. "	71	—	37	4	4	—	25	57	13	—	—	5	53	10	3	—	—	—	—	—	22	23	14	4	4	61	10	64	5	5		
" IV. "	82	—	45	7	9	—	19	76	5	1	—	5	3	52	15	—	—	—	—	—	31	27	21	4	4	3	63	19	68	12	2	
Külvár. I. és II. fu	24	1	21	—	3	—	—	20	4	—	—	10	5	4	—	1	—	—	—	—	4	4	4	4	4	4	15	9	21	2	2	
Összesen fuok 275	1	6	154	17	22	3	79	234	39	1	1	47	57	73	67	18	10	3	—	—	95	92	66	4	18	229	46	243	25	25	25	
Belvárosi I. leány	50	—	18	—	3	—	29	37	12	1	—	44	5	1	—	—	—	—	—	—	12	23	8	3	—	4	46	3	44	4	4	
" II. "	52	—	20	—	6	—	25	43	9	—	—	5	32	2	—	—	—	—	—	—	18	26	5	2	—	4	46	6	46	6	6	
" III. "	75	—	39	1	4	—	31	68	7	—	—	18	38	25	5	—	—	—	—	—	23	32	14	2	—	4	67	9	68	4	4	
" IV. "	70	—	4	32	1	—	28	52	14	—	—	4	3	81	25	3	—	—	—	—	12	36	16	1	—	5	55	15	60	6	6	
" I. polg.	71	—	37	4	4	—	26	58	12	2	—	—	3	35	9	—	—	—	—	—	32	27	9	—	—	3	64	7	67	3	3	
" II. "	61	—	21	2	5	—	33	41	10	—	—	—	—	3	28	4	—	—	—	—	20	26	11	—	—	4	55	6	56	3	3	
" III. "	50	—	22	2	2	—	42	23	8	—	—	—	—	—	29	21	—	—	—	—	16	21	10	1	—	2	43	7	43	3	3	
Külv. I. és II. leány	23	—	17	—	4	—	1	20	2	1	—	8	5	5	—	4	—	—	—	—	4	—	15	—	4	12	11	20	1	1	1	
Összesen leányok	452	—	18	206	13	35	2	196	371	74	5	2	52	32	79	66	68	73	47	23	8	4	137	191	88	9	27	388	64	404	30	30
A tanulók főösszege: 727	1	24	360	30	57	5	275	605	113	6	3	99	89	152	133	86	83	50	23	8	4	232	238	154	13	45	617	110	647	55	55	

J) A tanulók névsora. *)

I-ső fiú-osztály.

1. Balogh Ödön 1881. Bp. ágh.	24. Kotschy Erich 1881. Bp. ágh.
2. Benyó Sándor 1881. Bp. ágh.	25. Krauth Nándor 1881. Bp. mész.
3. Borsodi Ödön 1881. Bp. mész.	26. Lehner István 1880. Bp. ágh. tdm.
4. Braunstein Róbert 1880. Bp. ágh.	27. Lohr Ervin 1880. Bp. rk.
5. Dell' Adami Tibor 1881. Bp. rk.	28. Nagy János 1880. Bp. ágh. tdm.
6. Dultz Géza 1881. Bp. ágh.	29. Nötel Pál 1881. Bp. ágh.
7. Fáber Antal 1881. Bp. ágh.	30. Pósfay Sándor 1881. Bp. ref.
8. Fichtner Norbert 1881. Bp. rk.	31. Preisz Dezső 1881. Bp. mész.
9. Fischer Ernő 1881. Bp. mész.	32. Ranschburg Jenő 1881. Bp. mész.
10. Frankl Aladár 1881. Bp. mész.	33. Schein Ferencz 1881. Bp. mész.
11. Frey Armin 1880. Romanshorn ref.	34. Schlichter Miksa 1881. Bp. mész.
12. Fried Sándor 1881. Bp. mész.	35. Schmückert K. 1878. Bp. ágh. tdm.
13. Friedel Frigyes 1880. Bp. ágh.	36. Schreyer Endre 1881. Bp. mész.
14. Glaser Pál 1881. Bp. mész.	37. Schulhof Arthur 1881. Bp. mész.
15. Grossmann Edé 1882. Bp. ágh.	38. Schusztál Gyula 1881. Bp. ágh. tdm.
16. Gundel János 1881. Bp. ágh.	39. Stern Jenő 1881. Bp. mész.
17. Herber József 1881. Bp. ágh.	40. Szántó Andor 1881. Bp. mész.
18. Hirschler Elek 1881. Bp. mész.	41. Tancsa Béla 1881. Bp. ágh. tdm.
19. Hölle Teofil 1881. Bp. ágh.	42. Widder Ferencz 1881. Bp. mész.
20. Irsai Ervin 1881. Bp. mész.	43. Wünsch Ottó 1881. München. ágh.
21. Kágyi Aladár 1881. Bp. ref.	44. Záborszky Sándor 1880. Bp. ágh.
22. Kalledey Sándor 1881. Bp. mész.	45. Zsigmondy Zoltán 1881. Bp. ágh.
23. Kamer Mayer Aladár 1881. Bp. ágh.	

II-ik fiú-osztály.

1. Bayer Gyula. 1879. Bp. ágh.	28. Kullmann Vilmos, 1880. Bp. ág. tdm.
2. Bajér László, 1880. Bp. ágh.	29. Ledwinka Ferencz, 1880. Bp. rk.
3. Benkó Ödön, 1879. Bp. ágh.	30. Légrády György, 1880. Bp. ágh.
4. Berger Rezső, 1879. Bp. mész.	31. Lichtenberger Béla, 1880. Bp. mész.
5. Burchard Andor, 1880. Bp. ágh.	32. Maléter Gyula, 1880. Bp. ágh.
6. Conrád Ottó, 1880. Bp. ref.	33. Mangold Frigyes, 1880. Bp. mész.
7. Csáky Károly, 1879. Bp. ágh.	34. Mansfeld Ernő, 1880. Bp. ágh. km.
8. Falvay Kálmán, 1880. Bp. ágh. tdm.	35. Mayerhöffer Jenő, 1880. Bp. ágh.
9. Fischer Ernő, 1880. Bp. mész.	36. Odor Tivadar, 1880. Bp. ágh. km.
10. Fischer Ödön, 1879. Bp. ágh.	37. Roszner Vilmos, 1880. Bp. ágh.
11. Goldberger Zsigmond, 1880. Bp. mész.	38. Roth Emil, 1880. Bp. ágh.
12. Goldman Rezső, 1880. Bp. mész.	39. Schmah Reinhold, 1880. Bp. ágh.
13. Gömöry Lajos, 1879. Bp. ágh.	40. Schumacher Kurt, 1880. Berlin ágh.
14. Grünwald Géza, 1879. Bp. ágh. tdm.	41. Schwartz Kornél. 1880. Bp. mész.
15. Gundel Antal, 1880. Bp. ágh.	42. Seligmann Kolos. 1879. Berlin ágh.
16. Guttman Dezső, 1880. Bp. mész.	43. Stabel Géza, 1880. Bp. ref.
17. Hammel Izsó, 1880. Bp. mész.	44. Sugár Elemér, 1880. Bp. mész.
18. Havasy Dániel, 1880. Bp. mész.	45. Stühmer Frigyes, 1879. Bp. ágh.
19. Hedrich Pál, 1880. Bp. ágh.	46. Vahl Vilmos, 1879. Bp. ágh.
20. Heller Gyula, 1881. Bp. mész.	47. Vetsey Géza, 1880. Bp. ágh.
21. Irgang Kálmán, 1880. Bp. ágh.	48. Walkó Lajos, 1880. Bp. ágh.
22. Joannovits Tibor, 1879. Bp. ref.	49. Weiszmann Arthur, 1880. Bp. mész.
23. Kánitz Vilmos, 1880. Bp. mész.	50. Wikus Károly, 1880. Bp. rk.
24. Kanitzer Ernő, 1880. Bp. mész.	51. Wolfner Ottó, 1880. Bécs. mész.
25. Királyfi Géza, 1880. Bp. mész.	52. Würsching Elemér. 1880. Bp. ágh.
26. Knuth Frigyes. 1880. Bp. ágh.	53. Záborszky Gyula, 1879. Sopron ágh.
27. Kroutil Béla, 1880. Bp. rk.	

*) Rövidítések: ágh. = ág. hitv.; — h. h. (v. ref.) = helvét hitv.; r. k. = római katolikus; — g. k. = görög katolikus; — m. = mózes vallásu; tdm. = tandíjmentes; mt. = magántanuló; — kl. = kilépett; † = meghalt.

III-ik fiú-osztály.

1. Balogh Pál 1879. Bp. ágh.	37. Krumm Aladár 1879. Bp. ágh.
2. Bauer Aladár 1879. Bp. ágh.	38. Kún Jván 1879. Bp. möz.
3. Bendel Gusztáv 1877. Bp. ev.-ref. km.	39. Landsberger Ernő 1878. Diószeg möz.
4. Birman Gyula 1879. Bp. ágh.	40. Langheim Pál 1879. Bp. möz.
5. Brust Lajos 1879. Bp. möz.	41. Latzkó Gusztáv 1879. Bp. möz.
6. Doht Rikárd 1879. Bécs ágh.	42. Lauffer Albin 1879. Bp. ágh.
7. Ekler Ártur 1880. Brünn möz.	43. Lehr And. 1879. S. Szt. Lőrincz ágh. tm.
8. Figusch Károly 1877. Kaposvár ágh.	44. Lindner Ernő 1879. Bp. ágh.
9. Förster Oszkár 1878. Bp. ágh. km.	45. Lingel János 1879. Bp. ágh.
10. Freund Antal 1880. Bp. möz.	46. Mangsfeld Ottó 1879. Bp. ágh.
11. Fritsch Rezső 1879. Bp. ágh.	47. Mauritz Viktor 1879. Bp. ágh.
12. Fröhlich Károly 1879. Bp. ev. ref. tm.	48. Misner István, 1879. Bp. möz.
13. Gedliczka Rikárd 1879. Stuttgart ág.	49. Nagy György 1879. Bp. möz.
14. Góbi Árpád 1879. Sopron ágh. tdm.	50. Nuofer Rezső, 1879. Bp. ágh.
15. Gross Andor 1879. Bp. möz.	51. Oppenheim Ernő, 1879. Bp. möz.
16. Groszmann Jenő 1879. Bp. ev. ref.	52. Pflaumer Ágost, 1878. Bp. ágh. tdm.
17. Hammerschlag Frigyes 1879. Bp. möz.	53. Polach József, 1878. Bp. ágh. tdm
18. Hedrich Vilmos 1879. Bp. ágh.	54. Pósfay István, 1879. Bp. ev. ref.
19. Heidlberg Márton 1879. Bp. möz.	55. Rauchbauer János, 1879. Bp. rk.
20. Heller Ágost 1880. Bp. möz.	56. Réger Géza, 1878. Bp. ágh. tdm.
21. Henszelman Gyula 1879. Bp. ágh.	57. Riesz Izidor. 1879. Bp. möz.
22. Hering Brúnó 1878. Bp. ágh. tdm.	58. Rosenberg Rikárd, 1879. Bp. möz.
23. Hölle Márton 1879. Bp. ágh.	59. Salacz József, 1879. Barót, möz.
24. Hönigschmid Bédog 1879. Bp. rk.	60. Sárffy József, 1879. Bp. ágh.
25. Hottelmann Ottó 1879. Bp. ágh.	61. Schumacher Péter, 1878. Berlin ágh.
26. Horváth Károly 1879. Bp. rk.	62. Skrabák Ferencz, 1878. Bp. ágh. tdm.
27. Jancovins Árpád 1879. Bp. ágh.	63. Skrabák István, 1879. Bp. ágh. tdm.
28. Joannovits János 1879. Bp. g. k.	64. Sterk Rikárd, 1879. Bp. möz.
29. Kanitz Henrik 1879. Bp. möz.	65. Tausig Hugó, 1879. Bp. möz.
30. Kienast Ferencz 1879. Bp. ágh.	66. Thein János, 1880. Kis-Czell, möz.
31. Királyfi Árpád 1878. Bp. möz.	67. Vasvári Tibor, 1879. Bp. möz.
32. Kochlács Lajos 1879. Bp. ágh.	68. Werkner Artur, 1879. Bp. möz.
33. Konnerth János 1879. Brassó ágh. tm.	69. Wünsch Rezső, 1879. Übersee ágh.
34. Kovács Béla 1879. Bp. möz.	70. Zsigmondy Dezső, 1879. Bp. ágh.
35. Kovács János 1880. Bp. rk.	71. Zückler Félix, 1878. Bp. ágh.
36. Králik István 1877. Bp. ágh.	

IV. fiú-osztály.

1. Benyó Emil 1877. Bp. ágh.	22. Gömör József 1878. Bp. ágh.
2. Berger Húgó 1879. Bp. möz.	23. Grólig Ernő 1877. Bp. rk.
3. Birman Ottó 1877. Bp. ágh.	24. Grommen Károly 1878. Bp. ágh. tdm.
4. Böhm Ottó 1878. Bp. ágh.	25. Groszmann Marcel 1878. Bp. ev.-ref.
5. Bretz Gyula 1877. Bp. ágh.	26. Havas Jenő 1879. Vaál möz.
6. Bernáth B. 1878. S.-A.-Ujhely ev.-ref.	27. Herber Károly 1876. Bécs ágh.
7. Crettiér Rezső 1878. Bp. rk.	28. Heinrich Gyula 1878. Bp. ágh.
8. Conrád Pál 1878. Bp. ev. ref.	29. Hofmann Géza 1878. Bp. möz.
9. Donáth Dezső 1878. Bp. möz.	30. Hoffmann Gyula 1877. Bp. ágh.
10. Engel Dezső 1878. Bp. möz.	31. Horváth V. 1877. Kővágó-Eörs ágh. tm.
11. Fáber Fülöp 1876. Bp. ágh.	32. Höcker-Frigyes 1878. Bp. ágh.
12. Faludi Lajos 1878. Bp. rk.	33. Jármay Elemér 1878. Bp. ágh.
13. Fehér Andor 1877. Bp. ágh. tdm.	34. Joannovits Döme 1876. Bp. gk.
14. Figura József 1874. Pálfa lu ágh.	35. Kardeván Károly 1878. Lőcse ágh. tm.
15. Freund Jenő 1878. Bp. möz.	36. Kirchknopf Ferencz 1878. Bp. ágh.
16. Frey János 1877. Zürich ev.-ref.	37. Korosetz Rezső 1876. Mehádia. rk.
17. Fritsche Arthur 1878. Chemnitz ágh.	38. Körffy S. 1875. Konstant. ágh. tdm.
18. Fröhlich Károly 1875. Bp. ágh. tdm.	39. Krempelsz József 1878. Bp. ágh.
19. Fuchs Aladár 1877. Gyömrő möz. km.	40. Krenner Károly 1878. Bp. ágh. tdm.
20. Goldberger Leo 1878. Bp. möz.	41. Krizs János 1878. Bp. ágh.
21. Gothe Károly 1878. Bp. ágh.	42. Kroutil Lajos 1878. Bp. rk.

43. Kurz József 1877. Bp. ágh. tdm.	63. Pollák István 1876. Bp. ágh. tdm.
44. Légrády Géza 1878. Bp. ágh.	64. Popper Adolf 1878. Bp. mőz.
45. Légrády Ottó 1878. Bp. ágh.	65. grüinfeldi Puxbaum J. 1878. Tem. rk.
46. Léhr J. 1877. S.-Sz. Lőrincz ágh. tdm.	66. Reichel Henrik 1878. Bécs. ágh.
47. Liedemann V. 1878. Z.-Eggerszeg ágh.	67. Schlesinger Dezső 1878. Bp. mőz.
48. Lindenbaum Pál 1877. Bp. ágh. tdm.	68. Scholtz Géza 1878. Bp. ágh. tdm.
49. Magaziner Jenő 1878. Bp. mőz.	69. Schusztál Rezső 1876. Bp. ágh. tmd.
50. Mangold Arthur 1878. Bp. mőz.	70. Stauber Ödön 1875. Bp. mőz.
51. Marschal Alajos 1878. Bp. rk.	71. Sugár Ödön 1878. Bp. mőz.
52. Maurer Lajos 1878. Bp. ágh.	72. Szathmáry Aristid 1878. Bp. ev. ref.
53. Melczer Elemér 1878. Bp. ágh. tdm.	73. Szenes Ede 1878. Bp. rk.
54. Messinger Hugó 1878. Bp. mőz.	74. Szücs István 1877. Bp. ev. ref.
55. Mocsári Imre 1877. Győr-Sziget, mőz.	75. Torday Gábor 1878. Bp. ev. ref.
56. Nádosy István 1878. Bp. ágh.	76. Trautmann Jenő 1878. Bp. ágh.
57. Németh Géza 1878. Szegszárd, ágh. tm.	77. Vidosfalvy Bódog 1876. Bp. ágh.
58. Novák Ernő 1878. Bp. rk.	78. Wels Frigyes 1878. Bp. ágh.
59. Nuofer Károly 1876. Bp. ágh.	79. Wiegand Dezső 1878. Pápa, ágh. tdm.
60. Pick Frigyes 1878. Bp. mőz.	80. Wiener Lipót 1878. Bp. mőz.
61. Pinyó Sándor 1877. Bp. ágh. tdm.	81. Wolfner Siegfried 1879. Bécs, mőz.
62. Pollach Ferencz 1876. Bp. ágh. tdm.	82. Zsakula Milán 1877. Bp. gk.

I-ső leány-osztály.

1. Appel Irma, 1881. Bp. mőz.	26. Markó Leontin 1881. Bp. ágh.
2. Balogh Margit, 1881. Bp. ágh.	27. Munk Sarolta 1881. Bp. mőz.
3. Bernstein Irén 1880. Bp. mőz.	28. Naderer Irén, 1881. Bp. mőz.
4. Brust Ilonka, 1881. Bp. mt.	29. Négler Etelka, 1881. Bp. rk.
5. Cserneky Margit, 1881. Bp. ágh.	30. Oesterreicher Miczi, 1881. Bp. mőz.
6. Fecht Margit 1881. Drezda ágh.	31. Pécsi Stephánia, 1881. Bp. mőz.
7. Fischer Ella 1881. Bp. mőz.	32. Peőtz Ella, 1881. Bp. rk.
8. Fleischman Róza, 1881. Bp. mőz.	33. Perlesz Juliska, 1881. Bp. mőz.
9. Gedliczka Irén, 1881. Bécs ágh.	34. Pollák Irma, 1881. Bp. mőz.
10. Grosz E., 1881. Szerp mőz. m. v. t.	35. Podmila Irén. 1880. Bécs ágh. tdm.
11. Guttman Albertin. 1881. Bp. mőz.	36. Renk Irén, 1881. Bp. ágh.
12. Gyöngy Margit, 1881. Bp. mőz.	37. Rogge Erzsike 1879. Bp. ágh.
13. Hartmann Teréz, 1880. Kassa mőz. km.	38. Roth Adél, 1881. Bp. mőz.
14. Haborák Vilma, 1881. Bp. ágh.	39. Rotter Francziska 1881. Bp. mőz.
15. Hedrich Ilonka, 1881. Bp. ágh.	40. Schlesinger Ilona, 1881. Bp. mőz.
16. Henszelman Jolán, 1881. Bp. ágh.	41. Schlesinger Jolán, 1881. Bp. mőz.
17. Herling Emma, 1880. Bp. ágh.	42. Spiesz Gizella 1880. Bp. ágh. tdm.
18. Holczer Olga, 1881. Bp. mőz.	43. Stőry Paula 1881. Bp. ágh.
19. Kátser Margit, 1881. Bp. rk.	44. Thein Elza, 1881. Bp. mőz.
20. Klein Margit, 1881. Bp. mőz.	45. Traiber Stefánia, 1881. Bp. ágh.
21. Konner Mat. 1881. Kolozsvár ágh. tm.	46. Vasvári Camilla, 1881. Bp. mőz.
22. Kőszegi Olga, 1881. Bp. mőz. kim.	47. Vasvári Margit, 1881. Bp. mőz.
23. Lindner Ilonka, 1881. Bp. ágh.	48. Weiner Paula, 1881. Bécs mőz.
24. Litzmann Flóra, 1881. Bp. mőz.	49. Weitzenfeld Juliska, 1881. Bp. mőz.
25. Maklár Kornélia 1881. Bp. ágh.	50. Würsching Jolán, 1881. Bp. ágh.

II-ik leány-osztály.

1. Barthel Armina, 1879. Bécs ágh.	12. Henszelmann Margit, 1880. Bp. ágh.
2. Bauer Margit, 1880. Bp. mőz.	13. Herrling Izabella, 1879. Bp. ágh.
3. Benkő Ilona, 1879. Bp. ágh.	14. Karfunkel Sarolta, 1880. Bp. mőz.
4. Berger Klára, 1880. Bp. mőz.	15. Kiss Aranka, 1879. Bp. ágh.
5. Bernstein Vilma, 1878. Bp. mőz.	16. Kovács Armina 1879. Bp. ágh. tdm.
6. Braun Olga, 1879. Bp. mőz.	17. Krausz Ilona, 1880. Bp. mőz.
7. Buchwalder Margit, 1880. Szirák mőz.	18. Krempelsz Ida, 1880. Bp. ágh.
8. Faludy Mariska, 1880. Bp. ágh.	19. Légrády Anna, 1880. Bp. rk.
9. Fischer Lenke, 1880. Bp. mőz.	20. Mandel Margit, 1880. Szaesur mőz.
10. Gebauer Margit, 1880. Bp. ágh.	21. Markó Armina 1880. Bp. ágh.
11. Gescheidt Margit, 1879. Bp. mőz.	22. Mende Hedvig 1879. Bp. ágh.

23. Messinger Aranka 1880. Győr mész.	38. Schmidt Margit, 1880. Bp. ág. tdm.
24. Mocsáry Ilona 1880 Győr mész.	39. Segesváry Stephanie. 1880. Bp. rk.
25. Néglér Armina, 1879. Bp. rk.	40. Simon Margit, 1879. Bp. mész.
26. Németh Olga, 1880. Bp. ág. tm.	41. Steiner Boriska, 1880. Bp. mész.
27. Oesterreicher Magda 1880 Bp. mész.	42. Stóry Mariska, 1880. Bp. ág.
28. Paulusz A, 1879. Podgorovác ág. tm.	43. Szathmáry Adrienne, 1880. Bp. h. h.
29. Pinkász Jozefin, 1880. Bp. mész.	44. Tancsa Margit, 1879. Lugos, ág. tdm.
30. Pinkász Julcsa, 1879. Bp. mész.	45. Thein Katicza. 4880. Bp. mész.
31. Pollach Vilma, 1879. Bp. ág.	46. Traub Bianca, 1880. Bp. mész.
32. Rajnai Irén, 1880, Bp. ág.	47. Vajda Irén, 1880. Bp. mész.
33. Rauscher Margit, 1880. Bp. rk.	48. Várady Jolán, 1879. Bp. mész.
34. Ringeisen Ilona, 1878. Bp. rk.	49. Virava Lujza. 1880. Bp. ág.
35. Rosenberg Alice 1880. Bp. mész.	50. Wassermann Ilona, 1879. Bp. mész.
36. Rosenthal Jolán 1879. Bp. mész.	51. Wilhelm Olga, 1880. Bp. mész.
37. Schelken Margit, 1879. Bp. ág. tm.	52. Wikusch Karolin 1879. Bp. rk.

III-ik leány-osztály.

1. Adler Alice. 1878. Bp. mész.	38. Knuth Lujza, 1879. Bp. ág.
2. Altheim Emilia, 1879. Bp. ág. tdm.	39. Kráhl Erzi, 1879. Bp. mész.
3. Appel Eugénia, 1879. Bécs ág.	40. Krén Margit, 1879. Szatmár, ág.
4. Appel Szidonia, 1877. Bp. mész.	41. Liedemann Ella, 1879. Bp. ág.
5. Bachát Margit, 1879. Bp. ág. tdm.	42. Lüdersz Aranka, 1879. Bp. ág.
6. Bánczyk Olga 1876 Liptó-Szt-Mik- -lós ág	43. Lusztig Tekla, 1879. Bp. mész.
7. Biach Katicza. 1880. Bp. mész.	44. Nagel Blanka, 1877. Bp. mész.
8. Blaskovics Izabella, 1879. Bp. rk.	45. Neumann Olga, 1879. Bp. mész.
9. Braun Emilia, 1879. Bp. mész.	46. Ney Olga, 1878. Bp. mész.
10. Braunstein Irma, 1878. Bp. ág.	47. Noszák Margit, 1879. Bp. ág.
11. Dittmann Katicza, 1879. Bp. ág. tm.	48. Pausz Adrienne, 1878. Bp. rk.
12. Engl Margit, 1878. Dormánd mész.	49. Pinkász Jozefin, 1878. Bp. mész.
13. Fellner Margit, 1879. Sz. Fehérvár m.	50. Podmilla Kriszt. 1878. Verbo, ág. tm.
14. Ferenczy Margit, 1879. Bp. ág	51. Posfay Irma, 1878. Bp. ág.
15. Fink Irma, 1876. Bp. ág.	52. Preisz Teréz, 1878. Bp. ág.
16. Fischer Brigitta, 1878. Bp. mész.	53. Préger Irma, 1878. Bp. mész.
17. Fischer Klára, 1879. Bp. mész.	54. Prém Margit, 1877. Bp. ág.
18. Fleischer Mária, 1878. Bp. rk.	55. Ranschburg Janka, 1878. Bp. mész.
19. Frantzel Gizella, 1878. Bp. ág. tdm.	56. Renk Mariska, 1877. Bp. ág.
20. Fritz Eufrozina, 1879. Bp. ág.	57. Reszler Gizella, 1878. Bp. ág.
21. Geiszler Ella, 1878. Bp. rk.	58. Roth Mariska, 1879. Bp. ág.
22. Goldmann Vilma, 1878. Bp. mész.	59. Schlesinger Margit, 1879. Bp. mész.
23. Gregersen Luiza, 1877. Bp. ág.	60. Schreyer Ilona, 1878. Versetz, mész.
24. Groff Augusztá, 1879. Bp. ág.	61. Setzer Teréz. 1880. Bp. ág.
25. Grünwald Gizella, 1878. Bp. ág. tdm.	62. Silberberg Elza, 1879. Bp. mész.
26. Hay Piroksa, 1879. Bp. mész.	63. Sommer Margit, 1878. Bp. mész.
27. Heller Ilona, 1880. Bp. mész.	64. Stern Ilka 1879. Bp. mész.
28. Holtzer Paula, 1878. Bp. mész.	65. Strausz Irén. 1879. Bp. mész.
29. Jakab Anna, 1877. Bp. ág. tdm.	66. Szandtner Vilma, 1878. Bp. ág.
30. Jakab Ilona, 1878. Bp. ág.	67. Szőke Irma, 1879. Bp. ág.
31. Juszth H., 1879. N-Szt-M., ág. tdm.	68. Uhl Terézia, 1879. Bp. ág.
32. Käes Mariska, 1878. Bp. mész.	69. Ujváry Sarolta, 1879. Bp. ref.
33. Kanitzer Ilona, 1879. Bp. mész.	70. Vollerics Valéria, 1879. Bp. ág.
34. Kárpáthy Ilka, 1878. Bp. ág.	71. Walko Gizella, 1878. Bp. ág.
35. Keresztessy Jolán, 1878. Bp. ág.	72. Weisz Ilona. 1879. Bp. mész.
36. Kirchknopf Margit, 1879. Bp. ág.	73. Weizkopf Margit, 1879. Bp. mész.
37. Kiss Margit, 1879. Bp. rk.	74. Weitzenfeld Emma, 1879. Bp. mész.
	75. Wikus Etelka, 1878. Bp. r. k.

IV. leány-osztály.

1. Beliczay Ilona, 1878. Bp. ágh.	36. Kohn Regina, 1878. Bp. möz.
2. Böhl Mariska, 1877. Bp. ágh. tdm.	37. Konnerth V., 1877. N.-Sz. ágh. tdm.
3. Buchwalder Ilona, 1878. Szirák, möz.	38. Kontor L., 1879. N.-Döm. ágh. km.
4. Csáky Vilma, 1878. Bp. ágh.	39. Kóváry Jenka, 1877. Bp. möz. km.
5. Csordás Aranka, 1878. Bp. ágh.	40. Kröszl Irma, 1877. Bp. ágh. tdm.
6. Détsy Mariska, 1878. Bp. möz.	41. Kroutil Józsa, 1876. Bp. ágh.
7. Deutsch Malvin, 1877. Bp. möz.	42. Kucharszky I., 1875. Bp. ágh. tdm.
8. Döri Ilona, 1878. Bp. ágh.	43. Lang Ferike, 1878. Bp. möz.
9. Feja Irma, 1877. Bp. ágh. tdm.	44. Légrády Ilona, 1877. Bp. rk.
10. Fischer Vilma, 1876. B.-Jenő. möz.	45. Lillits Ilona, 1876. Bp. gör. kel.
11. Forstner Laura, 1878. Igló. ágh. tdm.	46. Lütze Aranka, 1878. Arad. ágh. tdm.
12. Freund Margit, 1878. Bp. möz.	47. Markus Blanka, 1878. Siófok, möz.
13. Freund Regina, 1878. Bp. m.	48. Mesko Irma, 1875. Bp. ágh. tdm. km.
14. Fricke Hilda, 1877. Temesvár. ágh.	49. Négler Ilona, 1878. Bp. rk.
15. Friedl Mariska, 1878. Bp. ágh.	50. Ney Irma, 1879. Bp. möz.
16. Gergelyi Ilona, 1878. Hanusf. ágh.	51. Paul Ilona, 1878. Sz.-Fehérvár, möz.
17. Goldberger Margit 1877. Bp. ágh.	52. Pécsi Viola, 1878. Bp. möz.
18. Gresch Á., 1876. Sz.-Béla. ágh. tdm.	53. Pippig Gizella, 1878. Bp. ágh.
19. Guilhaumann Mariska, 1878. Bp. rk.	54. Préger Szerafin, 1877. Bp. möz.
20. Gussmann Ilona, 1877. Bp. möz.	55. Preisz Gizella, 1878. Bp. möz.
21. Hertsko Zelma, 1878. Bp. möz.	56. Rákossy Ilona, 1877. B. ágh.
22. Hirsch Margit, 1877. N.-Károly möz.	57. Raubbauer Irén 1878. Bp. rk.
23. Hirschler Mariska, 1878. Bp. möz.	58. Sauerma E., 1876. S.-T. ágh. tdm.
24. Hoffer Margit, 1878. Bp. rk.	59. Schwartz Margit, 1878. Bp. möz.
25. Holdmann Árnina, 1876. Bp. ágh.	60. Skoupil Paula, 1877. Bp. ref.
26. Husz Irma. 1877. Bp. ágh. tdm.	61. Stessel Rózsa, 1877. Bp. ágh.
27. Irgang Ilona, 1878. Bp. ágh. tdm.	62. Stettler Ella, 1878. Bp. möz.
28. Isó Gabriella, 1876. Bp. ágh.	63. Streletz Józsa, 1877. Bp. ágh. tdm.
29. Joanovits Erzs. 1877. Bp. gör. kel.	64. Várnai Margit, 1877. Bp. möz.
30. Kamermayer Gy., 1877. Bp. ágh.	65. Wassermann Gizella, 1877. Bp. möz.
31. Kann Jolán, 1878. Bp. möz.	66. Wassermann Mar., 1878. Bp. möz.
32. Kaulich Fanni, 1876. Bp. rk.	67. Wassermann Sarolta, 1877. Bp. möz.
33. Kéler Ida, 1877. Bp. ágh. km.	68. Weil Ella, 1877. Bp. möz.
34. Kéler Jolán, 1879. Bp. ágh.	69. Widder Margit, 1878. Bp. möz.
35. Kmetty Aranka, 1877. Bp. ágh. tdm.	70. Zaunbauer Lujza, 1876. Bp. ágh. km.

I-ső polgári leány-osztály.

1. Birkl Irén. 1876. Bp. rk.	25. Jeszenszky Mariska, 1874. Bp. rk.
2. Birkner Matild, 1877. Bp. ágh.	26. Jónás Jolán, 1876. Kisbér, ágh. tdm.
3. Bognár Margit, 1877. Bp. rk.	27. Kallina Anna, 1876. Bp. rk.
4. Braun Józsa 1877. Bp. möz.	28. Knuth Paula, 1877. Bp. ágh.
5. Ekler Malvin, 1876. Brünn, möz.	29. Knyaskó Teréz, 1876. Bp. ágh.
6. Epperlein Luiza, 1877. Bp. ágh.	30. Kohári Margit, 1876. Bp. möz.
7. Faludy Ilona, 1876. Bp. ágh.	31. Kollmann Erzsébet, 1876. Bp. ágh.
8. Ferenczy Mariska. 1877. Bp. ágh.	32. Kotschy Ilona, 1876. Bp. ágh.
9. Förster Márta. 1877. Bp. ágh. km.	33. Krompecher B. 1877. Béla, ágh. tdm.
10. Frey Márta, 1876. Zürich, ref.	34. Kubinyi Olga, 1876. Bp. ágh.
11. Friedl Anna, 1876. Bp. ágh.	35. Kullmann Marg., 1877. Bp. ágh. tdm.
12. Fritzsche I., 1875. Chemnitz, ágh.	36. Kunwald Elza, 1877. Bp. möz.
13. Gebauer Gizella, 1877. Bp. ágh.	37. Landsberger Elza, 1877. Diósz. möz.
14. Gedliczka Emma, 1876. Lugos, ágh.	38. Láng Elza, 1878. Bécs, möz.
15. Gergelyi I., 1875. Hanusfalva, ágh.	39. Lauffer Berta, 1876. Bp. ágh.
16. Gressler Margit, 1878. Bp. ágh.	40. Liedemann Erzsébet, 1877. Bp. ~~möz.~~ ágh.
17. Grün Katinka, 1876. Bécs, möz.	41. Lotter Ernesztin, 1877. Bp. ágh.
18. Grünstein Kornélia, 1877. Bp. möz.	42. Lotter Karolin, 1876. Bp. ágh.
19. Grünwald Arabella, 1876. Bp. möz.	43. Mangold Ella, 1876. Bp. möz.
20. Györfy Mariska, 1876. Bp. ref.	44. Mauthner O. 1876. Sz.-Fehérv. möz.
21. Györi Elza, 1877. Bp. möz.	45. Mintz Mira, 1877. Bécs, möz.
22. Hertzka Adél, 1878. Bp. möz.	46. Nathan Aranka, 1876. Bp. möz.
23. Hertzka Ágnes, 1877. Bp. möz.	47. Neustadt Aranka, 1877. Bp. möz.
24. Horváth Erzs., 1876. Vése. ágh. tdm.	48. Oberländer Malv. 1877. Szentés, möz.

49. Pécsi Olga, 1877. Bp. mőz.	61. Skoupil Elza, 1876. Bp. ref.
50. Pflaumer Vilma, 1875. Bp. ág. tdm.	62. Stühmer Ella, 1876. Bp. ág.
51. Pollák Aranka, 1877. Bp. mőz.	63. Thomay Janka, 1876. Bp. ág. tdm.
52. Redlich Elza, 1877. Bp. mőz.	64. Tomassek Edith, 1877. Bp. ág.
53. Róna Aranka, 1877. Bp. mőz.	65. Urász Irma, 1877. Bp. ág.
54. Sárffy Anna, 1877. Bp. ág.	66. Vahl Gizella, 1875. Bp. ág.
55. Schlanger Melanie, 1877. Bp. mőz.	67. Vargha Ilona, 1877. Bp. ref.
56. Schlesinger Ida, 1877. Bp. mőz.	68. Walkó Amália, 1877. Bp. ág.
57. Schulek Márta, 1876. Bp. ág.	69. Wawra Kornélia, 1877. Bp. ág.
58. Schulhof Janka, 1877. Bp. mőz.	70. Wiener Ella, 1877. Bp. mőz.
59. Schultz Hildegard, 1877. Bp. ág.	71. Záborszky I., 1876. Sopron, rk. tdm.
60. Sebes Vilma, 1876. Bp. ág.	

II-ik polgári leány-osztály.

1. Asbóth G. 1874. Vár-Pal. ág. tdm.	32. Latzkó Felice, 1876. Bp. mőz.
2. Beliczay Lujza, 1876. Bp. ág.	33. Latzkó Irén, 1876. Bp. mőz.
3. Bock Margit, 1875. Bp. ág.	34. Muzsik Kornélia, 1875. Bp. rk. km.
4. Brust Ella, 1877. Bp. mt.	35. Néglér Margit, 1876. Bp. rk.
5. Diamant Margit, 1876. Bp. mőz.	36. Neubauer Irén, 1876. Bp. mőz.
6. Engel Szerafin, 1876. Bp. mőz.	37. Ney Katalin, 1876. Bp. mőz.
7. Fleischmann Irén, 1876. mőz.	38. Riesz Gizella, 1876. Bp. mőz.
8. Frey Ágosta, 1875. Zürich. helv. h.	39. Rosenfeld Ida, 1875. Bp. mőz. km.
9. Friedmann Malvin, 1877. Bp. mőz.	40. Rosenthal Margit, 1876. Bp. mőz.
10. Gezell Bertha, 1876. M.-Szig. ág.	41. Schelken Irma, 1876. Bp. ág.
11. Glenk Ida, 1874. Bp. ág. tdm.	42. Schulhof Laura, 1876. Bp. mőz.
12. Gussmann Erzsí, 1876. Bp. mőz.	43. Schulhof Melitta, 1876. Bp. mőz.
13. Guttmann Emma, 1876. Bp. mőz.	44. Schwarz Anna, 1876. Triest, mőz.
14. Hamel Riza, 1875. Bp. mőz.	45. Schwarz Bertha, 1875. N.-K. mőz.
15. Holczer Teréz, 1875. Bp. mt.	46. Seidner Karolin, 1876. Bp. mőz.
16. Hrebenda Irma, 1875. Bp. ág.	47. Starck Ludmilla, 1874. Bp. ág.
17. Imling Paula, 1876. Kassa. ág.	48. Stern Margit, 1875. Bp. mőz.
18. Irgang Margit, 1875. Bp. ág.	49. Strassburg K. 1874. Bp. ág. tdm. kin.
19. Jónas Julia, 1876. Bp. mőz.	50. Székely Gizella, 1875. Bp. ág.
20. Kátser Emma, 1876. Bp. rk.	51. Tolnay Alice, 1876. Bp. ág.
21. Katzau Ida, 1875. Bp. mőz.	52. Traub Emma, 1874. Bp. mőz.
22. Kienast Bertha, 1875. Zürich, ág.	53. Urbányi Józsa, 1875. Bp. ág.
23. Kiss Margit, 1875. Bp. ág.	54. Volkmann Henriette, 1875. Bp. ág.
24. Kohn Aranka, 1876. Bp. mőz.	55. Willandt Irén, 1875. Bp. rk.
25. Kollmann Anna, 1874. Bd. ág.	56. Weid Olga, 1876. Bp. mőz.
26. Koritsánszky I. 1873. Zóly. ág. tdm.	57. Weisz Róza, 1876. Bp. mőz.
27. Kőváry Irén, 1876. Bp. mőz.	58. Weiszmann Riza, 1875. Bp. mőz.
28. Krausz Aranka, 1877. Bp. mőz.	59. Weismayer Ella, 1876. Bp. mőz.
29. Kronstein Antalka, 1875. helv. h.	60. Widder Klára, 1876. Arad. mőz.
30. Kubinyi Andrea, 1875. Bp. ág.	61. Zofahl Aranka, 1876. Bp. ág.
31. Kurtz Sarolta, 1874. Bp. rk. tdm.	

III-ik polgári leány-osztály.

1. Bartsch Irma, 1873. Bp. ág.	15. Kohn Zsófia, 1874. Bp. mőz. kim.
2. Bexheft Ilona, 1875. Bp. ág.	16. Komáry Vilma, 1872. Bp. ág.
3. Böhm Olga, 1873. Bp. mőz.	17. Krausz Emilia, 1874. Siófok, mőz.
4. Brüll Hedvig, 1875. Bp. mőz.	18. Krompecher Á 1875. Sz.-Béla ág. tm.
5. Falvay Gizella, 1874. Főth ág. tdm.	19. Krontul Vilma, 1874. Bp. ág.
6. Fassler Ernesztina, 1872. Bp. ág. tdm.	20. Kullmann Emilia, 1875. Bp. ág. tdm.
7. Fischer Berta, 1875. Bp. mőz.	21. Kurz Irma, 1875. Bp. ág. tdm.
8. Frey Emilia, 1875. Bécs, ág.	22. Lazányi Anna, 1875. Bp. ág.
9. Halmos Julia, 1875. Ipolyság, mőz.	23. Lederer Anna, 1874. Bp. mőz.
10. Hay Mariska, 1874. Bp. mőz.	24. Leyrer Henriette, 1875. Bp. ág. tdm.
11. Hertzka Irén, 1876. Bp. mőz.	25. Liedmann Margit, 1874. Bp. r. k.
12. Jakobovics Stefania, 1875. Bp. mőz.	26. Lőfkovics Janka, 1873. Eperjes r. k.
13. Kamplér Szid., 1875. K.-Szt.-M. mt.	27. Ma'omhegyi Marg. 1874. Poprad ág.
14. Knuth Matild, 1875. Bp. ág.	28. Markó Irén, 1874. Fogaras, ág.

29. Mautner Gizella, 1873. Székesf. m.	40. Soós Jolán. 1873. Hamvány, ref.
30. Mocsáry Malvina, 1872. Győr. moz.	41. Spitz Sarolta, 1874. Bp. mőz.
31. Obál Gizella, 1874. Bp. ág. kim.	42. Spitzer Alice, 1874. Bp. mőz.
32. Péntes Gizella, 1875. Bp. ág. tm. km.	43. Stessel Margit, 1875. Bp. ág.
33. Riesz Fanny, 1875. Bp. mt.	44. Strasser Gizella, 1873. Bp. mőz.
34. Rosenberg Frida, 1875. Bp. mőz.	45. Stühmer Ilona, 1874. Bp. ág.
35. Rosenthal Felice, 1875. Bp. mőz.	46. Thomay Margit, 1874. Bp. ág. tdm.
36. Salacz Gizella, 1876. Nagyvárad, mt.	47. Tolnay Anna, 1874. Bp. ág.
37. Schreyer Tekla, 1873. N.-Margita m.	48. Vargha Luiza, 1875. Bp. reform.
38. Schlanger Laura, 1876. Bp. mt.	49. Vogel Margit, 1874. Bp. ág.
39. Schwarcz Ella, 1875. Bp. mőz. kim.	50. Weiszmann R. oza, 1872. Bp. ref.

Külvárosi I-ső osztályú fiúk- és leányok.

1. Altheim Gusztáv, 1881. Bp. ágh. tdm.	12. Bittlingmayer Fáni, 1881. Bp. ágh
2. Adelsberger János, 1881. Bp. ágh.	13. Borsos Eszter, 1881. Pacsér. ágh. tdm
3. Figusch Tiv., 1881. Ecsény. ágh. tdm.	14. Csernyi R. 1880. Bp. ágh. Budára k.
4. Husz Sándor, 1881. Bp. ágh.	15. Deutsch Kornél, 1881. Bp. mőz.
5. Kárpáti Lajos, 1881. Bp. ágh.	16. Eitler Vilma, 1881. Bp. ágh.
6. Noszák Sándor, 1881. Bp. ágh.	17. Féja Emilia, 1879. Bp. ágh. tdm.
7. Rákossy Dezső, 1881. Bp. ágh.	18. Közél Klára, 1880. Bp. rk.
8. Szmecana Lajos, 1881. Bp. rk.	19. Hering Vilma, 1881. Bp. ágh. tdm.
9. Ulbrich Lajos, 1881. Bp. ágh. tdm.	20. Kokály Janka, 1881. Bp. ágh. k. b. l.
10. Vidosfalvy Lajos, 1881. Bp. ágh.	21. Reichensberger Jolán, 1881. Bp. h.-h.
11. Watzula Gyula, 1881. Bp. ágh. tdm.	

Külvárosi II-ik osztályú fiúk- és leányok.

1. Antal Miklós, 1878. Bp. ágh. tdm.	14. Buttra Ilona, 1878. Bp. rk.
2. Adelsberger Rezső, 1878. Bp. ágh.	15. Borsos Rozália, 1879. Pacsér. ágh. tdm.
3. Bayerl Károly, 1879. Bp. rk.	16. Fröhlich Etel, 1878. Bp. ágh. tdm.
4. Figusch Lajos, 1880. Ecsény, ágh. tdm.	17. Firko Julianna, 1880. Bp. ágh. tdm.
5. Goldberg Adolf, 1876. Bp. ágh. tdm.	18. Figusch Irma, 1878. Ecsény, ágh. tdm.
6. Hamburger Antal, 1878. Bp. ágh.	19. Hugyecz Anna, 1878. Bp. ágh. tdm.
7. Kokály György, 1879. Bp. ágh.	20. Hecksó Aranka, 1878. Bp. ágh.
8. Masztis Szilárd, 1879. Deregegyh. ágh.	21. Kunz Apolonia, 1878. Bp. rk.
9. Masztis S., 1880. Gyal-pusztá. ágh.	22. Moravec Irén, 1880. Bp. rk.
10. Sikuta Károly, 1879. Bp. ágh. tdm.	23. Oberländer Dor. 1879. Gölnicb. ág. td.
11. Suberka Rezső, 1878. Bp. ágh.	24. Watzula Anna, 1879. Bp. ágh. tdm.
12. Stockinker Fr., 1880. Bp. ágh. tdm.	25. Zoller Margit, 1879. Bp. ágh.
13. Szojanovits István, 1880. Bp. rk.	26. Zsukofszki Mari, 1880. Bp. ágh. tdm.

A hitoktatás ügye.

A Budapest főváros IV—X. kerületeiben levő különféle tanintézetekben az 1887—88-iki tanévben.

1. Bereczky Sándor úr tanította

a) az összes polgári iskolai leányokat és az angol apácák tanintézetébe járókat;

b) a IV. ker. Gr. Károlyi- és Lipót-utczai, a VII-ik ker. Murányi-, a VIII. ker. Ősz és Mária-utczai és a X-ik ker. Ligeti és Ó-hegyi elemi iskolába járó ágostai evang. növendékeket, hetenként 18 órában.

2. Kaczián János úr tanította:

a) a polgári- és középiskolai fiúk I—IV. osztályát;

b) a VI-ik ker. Bajnok- és Szív-utczai, az Érsek-utczai, a VII-ik ker. Murányi és Herminamezei, a Kazinczy-, Nagy-diófa, belső Dohány, külső Dohány és Vesselényi-utczai összes elemi iskolákat, hetenként 22 órában.

3. Klar Fülöp úr tanította.

a) a középiskolai fiúk V—VI. osztályát;

b) a VIII. ker. Bezerédy-, Bérkocsis-, Madách-, Szigony-, Stáció-, Rigó-, Hunyadi-utczai és a Jozefinumi, és a IX-ik ker. Bakács-téri, Mester- és Gr. Lónyai-utczai elemi iskolákba járókat, hetenként 21 órában.

4. Német Károly úr tanította:

a) a középiskolai tanulók VII—VIII. osztályát;

b) az V. ker. Lipótemplomtéri, Akadémia-útczai, a külső Váczi-úti, Angyalföldi, és a VI. ker. Lovag-útczai és a Hold-útczai helv. hitv. iskolába járó evang. gyermekeket, hetenként 24 órában.

A főváros IV—X. kerületeiben levő különböző tanintézetekbe járó evang. tanító ifjúság összes létszáma 1194-et (36-al többet mint a múlt 1886/7. tanévben), s ezen szám 51 tanintézetben következésképen oszlott meg:

A tanintézet neve:	A tanulók létszáma osztályonként és nemük szerint:																
	I. oszt.		II. oszt.		III. oszt.		IV. oszt.		V. oszt.		VI. oszt.		VII. oszt.		VIII. oszt.		Összesen
	fi	leány	fi	leány	fi	leány	fi	leány	fi	leány	fi	leány	fi	leány	fi	leány	
IV. ker. Lipót-útczai p. l.	—	8	—	5	—	4	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	
V. „ Vadász-u. p. l.	—	6	—	3	—	3	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	14
VII. „ Kazinczy-u p. l.	—	4	—	7	—	3	—	8	—	—	—	—	—	—	—	—	22
VIII. „ Práter-u. p. l.	—	8	—	4	—	2	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	16
IV. „ Angol apáczáék	—	2	—	2	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6
IV. „ Kegyesrendi főg.	3	—	4	—	3	—	4	—	3	—	1	—	3	—	1	—	22
IV. „ Föv. reáltan.	6	—	2	—	3	—	6	—	3	—	3	—	2	—	1	—	26
IV. „ László-féle főg.	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	2
IV. „ Röser-féle int.	2	—	1	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7
V. „ Állami főreált.	6	—	6	—	3	—	6	—	4	—	—	—	—	—	2	—	27
V. „ Kir. kath. főg.	—	—	—	—	3	—	4	—	1	—	3	—	1	—	—	—	12
VI. „ Polgári isk.	8	—	5	—	5	—	2	—	2	—	2	—	—	—	—	—	24
VII. „ Állami gym.	6	—	2	—	1	—	3	—	—	—	1	—	—	—	—	—	13
VIII. „ Föv. reál	6	—	4	—	2	—	7	—	3	—	1	—	1	—	2	—	26
VIII. „ Mintagym.	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
IX. „ Polgári iskola	14	—	7	—	4	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	28
IX. „ Reform. főg.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	2
Összesen :	52	28	3	21	28	14	36	17	16	—	14	—	7	—	6	—	270

A tanintézet neve:	A tanulók létszáma osztályonként és nemük szerint:												
	I. osztály		II. osztály		III. osztály		IV. osztály		V. osztály		VI. osztály		Összesen
	fi	leány	fi	leány	fi	leány	fi	leány	fi	leány	fi	leány	
IV. ker. Grf. Károly-utcai	8	7	4	2	5	6	6	7	—	—	—	—	
» » Lípót-utcai . .	1	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	5
V. » Angyalföldi . .	2	2	3	3	6	—	1	2	—	—	—	—	19
» » Külső váci-úti .	11	10	3	7	2	5	8	2	4	3	3	1	59
» » Lípóttempl-téri	2	1	5	1	1	1	3	—	—	—	—	—	14
» » Akadémia-utcai	2	—	3	3	1	1	—	—	—	—	—	—	10
VI. » Bajnok-utcai .	3	5	3	5	4	4	—	—	—	—	3	—	27
» » Érsek-utcai . .	—	1	3	—	3	8	2	—	8	6	5	2	38
» » Lovag-utcai . .	5	4	5	7	7	3	1	4	—	—	2	—	38
» » Sziv-utcai . . .	7	3	4	2	5	2	7	5	—	—	—	—	35
VII. » Herminamezei .	2	5	—	3	5	1	2	1	—	—	—	—	19
» » Kazinczy-utcai .	—	1	—	1	1	1	1	—	3	1	—	4	13
» » Murányi-utcai .	7	8	7	4	8	4	3	5	2	5	2	—	55
» » B.-Dohány-utcai	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	2
» » K.-Dohány-utcai	8	5	1	4	5	7	2	1	—	—	—	—	33
» » N.-Diófa-utcai .	1	5	3	7	4	2	—	—	—	—	—	—	22
» » Wesselényi-utcai	6	3	6	3	3	1	—	9	—	—	—	—	31
VIII. » Bezerédy-utcai	4	2	2	2	2	2	2	5	—	—	—	—	21
» » Bérkocsis-utcai	7	5	2	2	1	2	3	4	—	—	—	—	26
» » Madách-utcai .	5	3	7	5	8	2	4	3	—	—	—	—	37
» » Szigony-utcai .	—	4	1	4	2	1	2	—	—	—	—	—	14
» » Stáció-Rigó-utcai	11	14	4	5	8	12	4	4	6	—	2	—	70
» » Mária-utcai . .	2	2	2	3	5	2	1	3	—	—	—	—	20
» » Hunyadi-utcai .	2	2	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8
» » Josefinumi . . .	4	—	4	—	1	—	4	—	—	—	—	—	13
» » Ősz-utcai . . .	7	7	9	—	5	4	6	6	—	—	—	—	44
IX. » Mester-utcai .	4	2	2	2	5	1	2	—	—	—	—	—	18
» » Bakács-téri . .	8	2	8	2	6	4	4	2	—	—	—	—	36
» » Gr. Lónyai-utcai	7	3	3	3	7	5	4	4	1	1	4	—	42
» » Soroksári-úti .	—	—	2	3	1	—	1	1	—	—	—	—	8
X. » Ligeti-Óhegyi .	7	4	8	8	6	7	2	2	1	2	1	—	48
IV. » Angol apáczaak	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	2
V. » Hold-u. h. hitv	6	3	10	5	8	4	6	2	3	3	—	2	52
Összesen :	139	113	118	96	129	94	81	72	28	22	22	10	924

*A budapesti ág. hitv. evang. magyar-német gyülekezet
nép- és polgári iskoláinak*

n y i l v á n o s v i z s g á i

a folyó 1887/8-iki tanév végén

Nagyságos és Főliszt. Dr. Szeberényi Gusztáv püspök ur jelentésében

a következő rendben fognak megtartatni:

1. Pénteken, Junius 8-án d. e. 9 órakor: a III. polg. leányosztály.
(Osztálytanító: Falvay Antal.)
2. Szombaton, Junius 9-én d. e. 9 órakor: a II. polg. leányosztály.
(Osztálytanító: Kardeván Vilmos.)
3. Szombaton, Junius 9-én d. u. 4 órakor: a leányok vizsgája
a franczia nyelvből. (Erard J. vezetése alatt.)
4. Hétfőn, Junius 11-én d. e. 9 órakor az I. polg. leányosztály.
(Osztálytanító: Scholtz Lajos.)
5. Hétfőn, Junius 11-én d. u. 4 órakor a polg. leányosztályok
énekvizsgája. (Schmid T. vezetése alatt.)
6. Kedden, Junius 12-én d. e. 9 órakor: az I. elemi leányosztály.
(Szelényi Gizella tan. alatt.)
7. Kedden, Junius 12-én d. u. 3 órakor: a II. elemi leányosztály.
(Tomassek Hona tan. alatt.)
8. Szerdán Junius 13-án d. e. 9 órakor: a III. elemi leányosztály.
(Küttel Kornélia tan. alatt.)
9. Szerdán, Junius 13-án d. u. 3 órakor: a IV. elemi leányosztály.
(Mikolik Kálmán tan. alatt.)
10. Csütörtökön, Junius 14-én d. e. 9 órakor: az I. elemi fiuosztály.
(Luttenberger Ágost tan. alatt.)
11. Csütört. Junius 14-én d. u. 4 órakor: a III. és IV. oszt. fiuk
énekvizsgája. (Schmid T. vezetése alatt.)
12. Pénteken, Junius 15-én d. e. 9 órakor: a II. elemi fiuosztály.
(Alex Albert tan. alatt.)
13. Szombaton, Junius 16-án d. e. 9 órakor: a III. elemi fiuosztály.
(Kurz Samu tan. alatt.)
14. Szombaton, Junius 16-án d. u. 3 órakor: a IV. elemi fiuosztály.
(Lux Ede tan. alatt.)
15. Hétfőn, Junius 18-án d. e. 9 órakor: a Klauzál-utczai I. és
II. vegyesnemű osztály. (Záboy Alajos alatt.)

A tornavizsgák sorrendje:

(Maurer Rezső tornatanító vezetése alatt.)

1. Kedden,	Junius 5-én d. e. 10-től—11-ig a III. elemi leányosztályé.
2. " "	" 5-én d. e. 11-től—12-ig a II. és III. polg. leányoszt.
3. " "	" 5-én d. u. 5-től—6-ig a III. fiuosztályé.
4. Szerdán,	" 6-án d. e. 9-től—10-ig a III. s IV. oszt. fiuk vegyes csoportjá-é.
6. Szerdán,	Junius 6-án d. e. 10-től—11-ig a IV. elemi leányoszt.
7. Csütört.	" 7-én d. e. 10-től—11-ig a II. fiuosztály.
8. " "	" 7-én d. e. 11-től—12-ig az I. polg. leányosztályé.
9. " "	" 7-én d. u. 5-től—6-ig a IV. fiuosztályé.

■ Mind ezen vizsgákra iskoláink m. t. előjárói, a növendékek t. szülei, valamint az iskolabarátok tiszteletteljesen meghívotnak.

A jövő tanévre vonatkozó értesítés.

1. Az 1888/89-iki tanév szeptember 1-én kezdődik, a rendes oktatás 6-án.

2. Szeptember 1., 2. és 3-án 8—12 óráig csakis prot. növendékek irathatók be; szept. 4. és 5-én d. e. pedig azon más felekezetű növendékek, kik már a folyó tanévben is ezen intézetbe jártak.

3. Nem protestáns növendékek, kik eddig még nem voltak ezen intézet növendékei, csak akkor vétethetnek föl, ha a hely megengedi; miért is ezeknek rendes beiratásuk csak szept. 6-án d. u. 2—5 óráig történhetik.

4. A szülők kéretnek, hogy gyermekeik születési évét és napját a beiratásnál születési okmánynyal, a történt himlő-beoltást pedig orvosi bizonyítvánnyal igazolják, és a beiratási napokat és órákat pontosan megtartsák; mert a ki a beiratással elkésik, magának tulajdonítsa, ha gyermeke a helyszüke miatt fel nem vétethetnek.

5. Pót-, felvételi- és magánvizsgák, előleges bejelentés után, szeptember első hetében tartatnak.

6. Felvételi vizsga azon tanulóktól is követeltetik, kik a folyó tanévben ne talán a rendes vizsga előtt bármily okból kimaradtak.

7. Miután az 1868. XXXVIII. t. cz. 7. §-a értelmében a szülői háznál tanult növendékek is kötelesek valamely nyilvános tanintézetnél évenként vizsgát tenni, a nálunk magánvizsgára jelentkező tanulók csak azon esetben fognak valamely felsőbb osztály tantárgyaiból megvizsgáltatni, ha a megelőző osztályokról hivatalos jellegű bizonyítványt képesek felmutatni.

8. Minden növendék köteles a beírás alkalmával az első félévi tandíjat lefizetni.

9. A külvárosi iskola növendékei saját tanítójuk által (Klauzál-utcza 21. sz. a.) vétetnek fel szept. első hetében. Ezen iskolában is a félévi tandíj előre fizetendő.

10. A fizetésre egyáltalában képtelen protestáns *szülők* a gyermekeik után járó tandíj lefizetése alól felmentethetnek, ha az illető kerületi elöljáróság által kiállított szegénységi bizonyítványukat gyülekezetünk lelkészi hivatalánál láttamoztatják, s az a népiskola igazgatója által egyházunk nt. presbyteriuma elé terjesztetik. Ily *folyamodványok* minden évben újolag nyújtandók be.

11. Azon hitsorsoknak azonban, kik kedvező körülmények között vannak és daczára ennek az egyháznak nem cselekvényes tagjai, gyermekeikért, ha azokat iskoláinkba járatják, a kettős tandíjat kell fizetniök.

12. Nt. Gyülekezetünk határozata folytán végre örömmel jelenthetjük, hogy a jövő tanév- azaz: 1888-ki szept. elejével *polg. leányiskolánk IV. osztálya is fog megnyitattni.*

Budapest, 1888. június hó elején.

Falvay Antal,

e. i. igazgató.

